

Mineralpolitik

Sammanfattning

Utskottet föreslår att riksdagen avslår samtliga motionsyrkanden om mineralpolitik. Yrkandena rör bl.a. den svenska mineralstrategin, minerallagen och miljöbalken, avgifter och ersättningar, uranbrytning och utvinning av skiffergas och andra kolväten. Utskottet hänvisar bl.a. till det pågående arbetet med att genomföra den svenska mineralstrategin och till att flera av förslagen behandlades av riksdagen under det förra riksmötet.

I betänkandet finns tio reservationer (M, SD, C, V, L, KD).

Behandlade förslag

Cirka 30 yrkanden i motioner från allmänna motionstiden 2015/16.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut	4
Redogörelse för ärendet	6
Ärendet och dess beredning.....	6
Utskottets överväganden.....	7
Inledning.....	7
Allmänt om bestämmelser på mineralpolitikens område	7
Undersökningstillstånd och gruvor	8
Regeringen om mineralpolitiken.....	9
Sveriges geologiska undersökning	9
Metallprisernas utveckling.....	9
Den svenska mineralstrategin.....	10
Motionerna.....	10
Vissa kompletterande uppgifter	11
Utskottets ställningstagande.....	12
Minerallagen och miljöbalken.....	12
Motionerna.....	12
Vissa kompletterande uppgifter	14
Utskottets ställningstagande.....	20
Avgifter och ersättningar.....	22
Inledning	22
Motionerna.....	23
Vissa kompletterande uppgifter	25
Utskottets ställningstagande.....	26
Uranbrytning	27
Motionerna.....	27
Vissa kompletterande uppgifter	29
Utskottets ställningstagande.....	32
Skiffergas och andra kolväten	32
Motionerna.....	32
Vissa kompletterande uppgifter	33
Utskottets ställningstagande.....	35
Gruvdrift och samhällsutmaningar	36
Motionerna.....	36
Vissa kompletterande uppgifter	37
Utskottets ställningstagande.....	41
Reservationer	43
1. Den svenska mineralstrategin, punkt 1 (M, C, L, KD)	43
2. Minerallagen och miljöbalken, punkt 2 (SD)	44
3. Minerallagen och miljöbalken, punkt 2 (V).....	45
4. Avgifter och ersättningar, punkt 3 (M).....	45
5. Avgifter och ersättningar, punkt 3 (SD)	46
6. Avgifter och ersättningar, punkt 3 (V).....	47
7. Uranbrytning, punkt 4 (C)	48
8. Uranbrytning, punkt 4 (V).....	49
9. Skiffergas och andra kolväten, punkt 5 (V).....	50
10. Gruvdrift och samhällsutmaningar, punkt 6 (V).....	51
Särskilda yttranden	53
Avgifter och ersättningar, punkt 3 (KD).....	53

Bilaga

Förteckning över behandlade förslag	54
Motioner från allmänna motionstiden 2015/16	54

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Den svenska mineralstrategin

Riksdagen avslår motionerna

2015/16:1189 av Lars Hjärmered m.fl. (M, C, FP, KD) yrkande 6 och

2015/16:2455 av Lars Hjärmered m.fl. (M) yrkande 10.

Reservation 1 (M, C, L, KD)

2. Minerallagen och miljöbalken

Riksdagen avslår motionerna

2015/16:377 av Håkan Svenneling m.fl. (V) yrkande 17,

2015/16:1331 av Margareta Cederfelt och Finn Bengtsson (båda M),

2015/16:2167 av Emilia Töyrä m.fl. (S) yrkande 5,

2015/16:2850 av Josef Fransson m.fl. (SD) yrkande 3 och

2015/16:3003 av Anders Åkesson och Göran Lindell (båda C) yrkandena 1 och 2.

Reservation 2 (SD)

Reservation 3 (V)

3. Avgifter och ersättningar

Riksdagen avslår motionerna

2015/16:377 av Håkan Svenneling m.fl. (V) yrkandena 19 och 20,

2015/16:866 av Penilla Gunther (KD),

2015/16:1765 av Mats Green (M),

2015/16:2455 av Lars Hjärmered m.fl. (M) yrkande 11,

2015/16:2807 av Jabar Amin (MP) och

2015/16:2850 av Josef Fransson m.fl. (SD) yrkande 1.

Reservation 4 (M)

Reservation 5 (SD)

Reservation 6 (V)

4. Uranbrytning

Riksdagen avslår motionerna

2015/16:153 av Edward Riedl (M),

2015/16:377 av Håkan Svenneling m.fl. (V) yrkande 18,

2015/16:1027 av Matilda Ernkrans (S),

2015/16:2369 av Anders W Jonsson m.fl. (C) yrkande 20,

2015/16:2477 av Stina Bergström (MP) och

2015/16:2962 av Jan R Andersson (M).

Reservation 7 (C)

Reservation 8 (V)

5. Skiffergas och andra kolväten

Riksdagen avslår motionerna

2015/16:187 av Jonas Sjöstedt m.fl. (V) yrkandena 14 och 15 samt

2015/16:3004 av Anders Åkesson och Per-Ingvar Johnsson (båda C).

Reservation 9 (V)

6. Gruvdrift och samhällsutmaningar

Riksdagen avslår motionerna

2015/16:377 av Håkan Svenneling m.fl. (V) yrkande 21 och

2015/16:1926 av Krister Hammarbergh (M) yrkandena 1 och 2.

Reservation 10 (V)

Stockholm den 7 april 2016

På näringsutskottets vägnar

Jennie Nilsson

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Jennie Nilsson (S), Lars Hjärmered (M), Hans Rothenberg (M), Ingemar Nilsson (S), Josef Fransson (SD), Helena Lindahl (C), Lise Nordin (MP), Ann-Charlotte Hammar Johnsson (M), Mattias Bäckström Johansson (SD), Birger Lahti (V), Penilla Gunther (KD), Anna-Caren Säterberg (S), Jörgen Warborn (M), Hanna Westerén (S), Isak From (S), Maria Weimer (L) och Krister Örnfjäder (S).

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

I detta betänkande behandlas 18 motioner (27 yrkanden) om mineralpolitik från den allmänna motionstiden 2015/16.

Utskottets överväganden

Inledning

Allmänt om bestämmelser på mineralpolitikens område

Ur ett mineralpolitiskt perspektiv kan den svenska berggrunden sägas bestå av två typer av mineraler: markägarmineral och koncessionsmineral. Markägarmineral utgör mer än 99 procent av berggrunden. Som beteckningen indikerar tillhör dessa mineral markägaren. De flesta markägarmineraler är relativt lätta att finna, och vid utvinning upplåts marken av markägaren genom avtal. Exempel på markägarmineral är kalksten och kvarts. Själva utvinningen regleras genom miljöbalken (1998:808).

Minerallagen (1991:45) omfattar s.k. koncessionsmineral, dvs. mineraler som är industriellt intressanta, som förekommer i Sverige i en sådan omfattning att utvinningen är meningsfull och som kräver systematisk undersökning för att kunna påvisas. Bland de mineraliska ämnen som betecknas som koncessionsmineral, och som alltså omfattas av bestämmelserna i minerallagen, ingår även olja, gasformiga kolväten (exempelvis naturgas och därmed även den under senare år alltmer omtalade skiffergasen) och diamant. Bestämmelserna när det gäller koncessionsmineral utgår från ett gemensamt nationellt intresse av gruvhantering och mineralindustri. Syftet med minerallagen är att reglera tillståndsgivningen så att en från allmän synpunkt ändamålsenlig undersökning och utvinning kan genomföras. Samtidigt ska konkurrerande markanvändning och andra motstående intressen prövas.

Enligt minerallagen krävs tillstånd dels för ensamrätt till undersökningar (prospektering), dels för bearbetning. Den som beviljar undersökningstillstånd och bearbetningskoncession samt utövar tillsyn enligt lagen är bergmästaren. Bergmästaren utses av regeringen och leder Bergsstaten som är en myndighet med lång historia. Sedan 2013 är Bergsstaten en organisatorisk enhet inom myndigheten Sveriges geologiska undersökning (SGU).

För undersökningsarbeten och gruvdrift gäller särskilda processer och prövningar enligt både minerallagen och andra lagar, främst miljöbalken. Minerallagen och miljöbalken gäller parallellt. Genom införandet av miljöbalken 1999 måste miljöhänsyn tas mer tydligt inom ett antal olika områden.

Målet med miljöbalken är att främja en hållbar utveckling och att tillförsäkra nu levande samt kommande generationer en hälsosam och god livsmiljö. Försiktighetsprincipen ska gälla. Skärpta och utökade krav på miljökonsekvensbeskrivningar har införts.

Lagstiftningen på det mineralpolitiska området speglar att flera olika intressen ska tillgodoses samtidigt, även om de kan ha olika tyngd vid olika tidpunkter. Avvägningen gäller bl.a. markägarens intressen, statens i vissa fall motstående intressen av dels sysselsättning och skatteinkomster, dels miljöhänsyn,

samt näringslivets egna intressen. Även aktörer med särskild rätt knuten till vissa markområden berörs, t.ex. rennäringen.

Samhällsintresset av att mineral kan brytas och tas till vara har bedömts vara ett så starkt allmänt intresse att grundlagens förutsättningar för ingrepp i markägarnas rätt är uppfyllda. Vid ingrepp i markägares rättigheter med stöd av minerallagen är markägaren dock garanterad ersättning. Skada eller intrång som orsakas av undersökningsarbete ska ersättas av den som har ett undersökningstillstånd eller en koncession med vars stöd arbetet bedrivs. Ofta bestäms ersättningens storlek genom frivilliga uppgörelser mellan koncessionsinnehavaren och markägaren. Kan inte sådana uppgörelser nå bestäms ersättningen enligt expropriationsrättsliga principer. Ägare av den mark som omfattas av en bearbetningskoncession erhåller även en särskild ersättning baserad på värdet av den malm som bryts, s.k. mineralersättning. Bestämmelserna om mineralersättning gäller alla koncessioner som har beviljats sedan maj 2005 och där gruvsdrift pågår.

Undersökningstillstånd och gruvor

Behovet av metaller och mineral är stort och växande. I Sverige finns en mängd mineraliseringar med värdefulla ämnen, och den svenska gruvindustrin är mycket betydelsefull för EU. Sverige svarar bl.a. för ca 90 procent av unionens järnmalmsproduktion, 30 procent av blymalmsproduktionen, 25 procent av zinkproduktionen, 20 procent av silverproduktionen och 10 procent av kopparproduktionen.

Av SGU:s årsredovisning för 2015 framgår att under 2013 skedde ett trendbrott på prospekteringsmarknaden. Antalet nyansökningar om undersökningstillstånd gick ned med 38 procent från årsskiftet 2012/13 till årsskiftet 2013/14 medan antalet ansökningar om förlängning av undersökningstillstånd minskade med 21 procent. Antalet ansökningar har sedan legat kvar på en låg nivå under både 2014 och 2015. Det har i sin tur lett till att antalet gällande undersökningstillstånd har sjunkit kontinuerligt under de fyra senaste åren, från 1 139 vid årsskiftet 2011/12 till 665 vid årsskiftet 2015/16. Av de ansökningar som beviljades under 2015 avsåg flest koppar, tätt följt av guld. Därefter kommer zink, silver, bly, molybden, järn och uran. De nya tillstånden är liksom tidigare koncentrerade till de tre malmregionerna i landet: Malmfälten i Norrbottens län, Skelleftefältet och guldringen i Västerbottens län samt Bergslagen.

Under 2015 beviljade Bergsstaten två bearbetningskoncessioner. Vid årsskiftet 2015/16 fanns 18 gruvor med koncession och brytning i Sverige, varav 15 var metallgruvor. Åtta av metallgruvorna är underjordsgruvor och i sex av dem bedrivs brytningen i dagbrott. En gruva har både underjordsbrytning och brytning i dagbrott. Vilken brytningsmetod som används har stor betydelse för graden av landskapspåverkan. Bolidens dagbrott i Aitik utanför Gällivare upp-

tar ungefär lika mycket plats som Stockholms innerstad. Lovisagruvan i Lindesbergs kommun, som är en underjordsgruva, kan däremot knappt urskiljas från annan industri som drivs på markytan.

Regeringen om mineralpolitiken

Hösten 2014 slöt Socialdemokraterna och Miljöpartiet en överenskommelse om vissa fundamenta för deras gemensamma regerande. I överenskommelsen berördes även gruvnäringen (vilket också återspeglades i finansplanen i budgetpropositionen för 2015 (prop. 2014/15:1 s. 46). Följande sades i överenskommelsen:

Sverige ska vara en föregångare för en hållbar utveckling inom gruvindustrin, som är viktig för Sverige. Vi vill skapa nya modeller för att utveckla samhällets och gruvnäringens ansvar för att finansiera de investeringar som krävs för en miljömässigt hållbar gruvnäring och samhällsutveckling. Miljökraven vid prospektering och provborring ska skärpas. Turistnäringens och andra lokala näringars intresse ska beaktas. En analys av framkomliga vägar ska göras inom Regeringskansliet. Sverige ska inte öppna upp för utvinning av uran, olja eller gas.

I budgetpropositionen för 2016 konstaterar regeringen att Sverige är EU:s ledande gruvnation och att en stor del av den teknologi som används av näringen är utvecklad av svenska bolag. För att Sverige ska fortsätta stå starkt som gruvnation är det enligt regeringen viktigt att skapa gynnsamma förutsättningar så att gruv- och mineralnäringen kan växa på ett hållbart sätt och öka sin delaktighet på den internationella arenan. Här konstaterar regeringen att det krävs dialog och samverkan med näringen, lärosäten och andra aktörer som bidrar till eller berörs av gruvnäringens verksamhet. Regeringen framhåller att Sverige ska vara ett föregångsland för en hållbar utveckling inom gruvindustrin.

Sveriges geologiska undersökning

Sveriges geologiska undersökning (SGU) har i uppdrag att bedriva behovsstyrd insamling av och att tillgängliggöra geologisk information samt att svara för frågor om Sveriges geologiska beskaffenhet och mineralhantering. Det ingår i myndighetens verksamhet att bidra till att skapa goda förutsättningar för ett hållbart nyttjande av landets mineralresurser.

SGU har under de senaste åren förskjutit verksamhetens inriktning från att samla in uppgifter till att anpassa den information som redan finns tillgänglig i myndighetens databaser till användarnas behov.

Metallprisernas utveckling

Av budgetpropositionen för 2016 framgår att priserna sjönk för de flesta metaller under 2014. Bäst klarade sig nickel, zink och aluminium för vilka priser-

na ökade något under året. Järnmalmpriserna svarade för den största nedgången då de halverades. De sjunkande priserna på järn och basmetaller anses bero en på minskad efterfrågan från Kina, där stålkonsumtionen sjönk för första gången sedan 2000. Prisökningen på nickel, zink och aluminium beror troligen på en ökad efterfrågan på specialstål och andra mer kvalificerade metallprodukter i Asien.

Till följd av de kraftigt fallande järnmalmpriserna begärde sig den nystartade gruvan i Pajala i konkurs i december 2014. Konkursen var den största i Sverige genom tiderna. Järnmalmstutvinningen i uppländska Dannemora upphörde då även Dannemora mineral AB försattes i konkurs i mars 2015.

Enligt SGU kännetecknades 2015 av prisfall på samtliga viktiga metaller, där basmetallpriserna föll mer än ädelmetallerna. Priserna har till stor del styrts av utvecklingen på den kinesiska marknaden. I februari 2016 noterade SGU dock stigande metallpriser och en viss återhämtning i järnmalmpriset. Från en mycket låg nivå steg priset på järnmalm med 25 procent under det första kvartalet 2016.

Under 2014 bröts 81,4 miljoner ton malm i Sverige, vilket var en ökning med 2,9 procent jämfört med föregående år. Vid årsskiftet 2014/15 var drygt 6 500 personer anställda direkt i gruvnäringen (exkl. underentreprenader).

Den svenska mineralstrategin

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om ett fortsatt genomförande av den svenska mineralstrategin med hänvisning till att genomförandet går enligt planerna.

Jämför reservation 1 (M, C, L, KD).

Motionerna

År 2013 enades alliansregeringen om en mineralstrategi som syftade till att säkra inte bara gruvornas framtid, utan som även ska se till att gruvindustrin kan samexistera med övriga delar av samhället. Enligt vad som anförs i kommittémotion 2015/16:1189 av Lars Hjälmered m.fl. (M, C, FP, KD) identifierar strategin områden för en långsiktig och hållbar mineralanvändning och pekar ut en riktning för en fortsatt aktiv och konkurrenskraftig gruvnäring i Sverige som bedrivs i samklang med både miljön och de omgivande näringarna. Motionärerna redovisar att Alliansens ambition handlar om att skapa de bästa förutsättningarna för en mineralpolitik som ska stärka konkurrenskraften i svensk gruv- och mineralnäring. På så sätt kan Sverige behålla och förstärka sin position som EU:s ledande gruvland. Sveriges mineraltillgångar ska nyttjas på ett långsiktigt hållbart sätt, med beaktande av ekologiska, sociala och kulturella dimensioner så att natur- och kulturmiljöer bevaras och utvecklas.

Motionärerna anser att det behövs flera steg för att Sverige ska kunna fullfölja mineralstrategin och begär därför ett tillkännagivande om att regeringen ska fortsätta det viktiga arbetet med den nationella mineralstrategin (yrkande 6).

Även i Moderaternas kommittémotion 2015/16:2455 av Lars Hjalmered m.fl. framhålls att den svenska gruvindustrin skapar arbete och tillväxt och bidrar till den gemensamma välfärden och att det är viktigt att arbetet med den nationella mineralstrategin fortsätter (yrkande 10).

Vissa kompletterande uppgifter

Genomförandet av mineralstrategin

I februari 2013 beslutade den förra regeringen om en svensk mineralstrategi. Syftet med strategin var att Sverige genom att använda sina styrkeområden ska kunna anta utmaningar och ta till vara de möjligheter som ges så att Sverige fortsätter att utvecklas som EU:s ledande gruvnation. I strategin identifierades fem strategiska områden för en långsiktigt hållbar mineralanvändning. Under vart och ett av dessa områden nämndes ett antal åtgärdsområden med målbilder och konkreta förslag till åtgärder.

För att genomföra strategin har en åtgärdsplan upprättats för de totalt 19 åtgärder som föreslås inom ramen för strategin. SGU har ansvar för att följa upp genomförandet av mineralstrategin.

Huvuddelen av åtgärderna i mineralstrategin har lämnats som uppdrag till berörda myndigheter. För genomförandet av mineralstrategin avsatte den förra regeringen 50 miljoner kronor under 2014–2016.

I december 2015 presenterade SGU en sammanställning över hur långt arbetet inom respektive åtgärd hunnit. Vid tidpunkten för sammanställningen var läget följande:

- Sex uppdrag hade avslutats eller kommer att slutrapporteras innan årsskiftet 2015/16 (varav ett har resulterat i ett fortsättningsuppdrag).
- Tio uppdrag pågår även under 2016 och 2017.
- Två åtgärder har genomförts eller genomförs inom ramen för myndigheternas ordinarie verksamhet.
- En åtgärd (Mineralforum) påbörjades 2014 men har sedan inte fortsatt.

Åtgärderna ska vara genomförda och avrapporterade senast den sista mars 2017.

Regeringen om mineralstrategin

I budgetpropositionen för 2016 (prop. 2015/16:1 utg.omr. 24 Näringsliv) konstaterar regeringen att det pekas ut ett antal områden som arbetet inom strategin fokuseras på. Bland dessa märks att främja dialog och samverkan mellan aktörer som berörs av eller bidrar till gruvnäringens verksamhet, ökad resurseffektivitet, utreda vad som hindrar ökad bostadsproduktion på gruvorter,

främja kunskapen om geologins betydelse för tillväxt, främja gruvsamhällen med attraktiva natur- och kulturmiljöer m.m.

En central del i arbetet med genomförandet av mineralstrategin är att skapa platser för dialog, kunskapsutbyte och möjligheter till samverkan. Regeringen konstaterar dock att det är för tidigt att redovisa något samlat resultat av de aktiviteter och satsningar som har genomförts eller påbörjats inom strategins ram.

Utskottets ställningstagande

Som framgår ovan pågår arbetet med att genomföra den mineralstrategi som den förra regeringen beslutade i januari 2013. Hela arbetet med genomförandet av åtgärderna planeras vara färdigt och avrapporterat under våren 2017. Med hänvisning till detta anser utskottet inte att det finns någon anledning för utskottet att tillstyrka förslagen i motionerna 2015/16:1189 (M, C, L, KD) och 2015/16:2455 (M) om att riksdagen genom ett tillkännagivande ska påpeka vikten av att regeringen fortsätter arbetet med mineralstrategin. De båda motionerna avstyrks således i de aktuella delarna.

Minerallagen och miljöbalken

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden som på olika sätt rör mineral-lagen och miljöbalken. Utskottet hänvisar bl.a. till det arbete som pågår med att effektivisera olika miljötillståndprocesser och till regeringens beredning av Riksrevisionens rapport om gruvavfall.

Jämför reservationerna 2 (SD) och 3 (V).

Motionerna

Sveriges unika geologi har historiskt inneburit att företag och sedermera hela samhällen har vuxit fram kring rika fyndigheter av järn och andra metaller som t.ex. koppar sägs det i motion 2015/16:2167 av Emilia Töyrä m.fl. (S). Motionärerna konstaterar att det vid ansökan om tillstånd för gruvverksamhet sker en omfattande prövning enligt minerallagen och miljöbalkens regler. Både näringslivet och de fackliga organisationerna har påtalat vikten av tydligare vägledning om vilka underlag som kommer att krävas för prövningen. En bättre vägledning gör att ett mer komplett beslutsunderlag kan lämnas till prövningsmyndigheten och att handläggningstiderna kan kortas då behovet av kompletteringar minskar. Genom kunskapsöverföring och bättre samarbete mellan länsstyrelserna ökar förutsägbarheten och likabehandlingen i hanteringen av dessa ärenden. Motionärerna efterfrågar därför ett tillkännagivande om kortare handläggningstider (yrkande 5).

Äganderätten är stark i Sverige, slås det fast i motion 2015/16:1331 av Margareta Cederfelt och Finn Bengtsson (båda M). Samtidigt konstaterar motionärerna att den som finner mineral på sin mark inte kan vara säker på att bli ägare till en eventuell mineralfyndighet då den person eller det företag som har beviljats undersökningstillstånd har ensamrätt till att leta efter mineral och företräde till en eventuell fyndighet. En markägare som vill prioritera annan verksamhet än mineralbrytning på sina ägor eller rent av lämna marken orörd kan inte neka tillstånd för brytning. Motionärerna framhåller att det inte utgår någon ersättning för förlorade intäkter från jordbruk, turism eller skogsbruk utan bara för skada och intrång vid undersökningsarbetet. Marken blir dessutom osäljbar till någon annan än den som erhållit tillståndet. Den s.k. mineralersättningen är låg.

Minerallagen har ändrats vid ett flertal tillfällen men markägarens ställning är enligt motionärerna fortfarande svag. Minerallagstiftningen bör därför ändras så att lagstiftningen slår fast att mineraler ingår i markägarens egendom. Motionärerna anser det vara rimligt att undersökningstillstånd och utvinning av alla mineraler, inklusive koncessionsmineraler, beslutas av markägaren och ingen annan.

I Sverigedemokraternas kommittémotion 2015/16:2850 av Josef Fransson m.fl. föreslås en ändring av lagstiftningen om gruvbolagens ansvar för och finansiering av den sanering av naturen som är nödvändig när ett gruvprojekt har avslutats (yrkande 3). Gruvbolagen måste deponera resurser för återställningen, i paritet med vad den de facto kostar, redan innan ett brytningstillstånd utfärdas.

Sverige har en lång och framgångsrik historia som gruvnation, konstateras det i motion 2015/16:3003 av Anders Åkesson och Göran Lindell (båda C). En fortsatt framgångsrik utveckling inom den svenska gruvnäringen kräver enligt motionärerna dock att markägarnas och lokalbefolkningens perspektiv uppmärksammas mer, och att de lokala och regionala demokratiska nivåerna ges en rimlig delaktighet i den undersökningsprocess som pågår i deras närmiljö (yrkande 1). Motionärerna pekar på att det är relativt enkelt att muta in ett område med en påverkan av närmiljön som kraftigt berör markägare och närboende. De menar att det behövs en översyn av regelverket så att berördas perspektiv stärks. En process liknande den som används i samband med vindkraftsetableringar efterfrågas, dvs. en mer översiktspaneliknande process till gagn för ökad delaktighet i beslutsfattandet. Även tiden för de tillstånd för undersökningar och provbrytning som ges bör ses över i syfte att förkorta den oro och handlingsförklaming i närområdet som ofta uppstår. Vidare anser motionärerna att den samlade samhällsekonomiska effekten av gruvnäringen bör analyseras liksom näringens kostnader i Sverige relativt andra länder (yrkande 2).

Gruvindustrin är en strategiskt viktig näring för Sverige, sägs det inledningsvis i kommittémotion 2015/16:377 av Håkan Svenneling m.fl. (V). Motionärerna menar att en modernisering av det svenska samhället, som möter

olika miljö- och klimatutmaningar, dock måste innebära att även gruvnäringen utvecklas i samklang med övriga delar av samhället.

Motionärerna anser att den tidigare regeringens mineralstrategi är otillräcklig för att skapa en hållbar mineralbrytning. Lokalbefolkning och miljöengagemang ifrågasätter allt oftare gruv- och prospekteringsbolagens planer på ökad gruvbrytning. Motionärerna vill att de som berörs ska få stärkta möjligheter att påverka och att skydd av unika natur-, turist- eller renbetesområden garanteras. Bergsstaten ska inte kunna bevilja undersökningstillstånd i områden som är klassade som naturreservat, Natura 2000-områden eller världsarvsområde (yrkande 17).

Vissa kompletterande uppgifter

Tidigare riksdagsbehandling

Våren 2015 tog utskottet ställning till frågor om minerallagens förhållande till miljöbalken och de prövningar som sker med stöd av balken (bet. 2014/15:NU14). Utskottet konstaterade då inledningsvis att Sverige är ett land med långa traditioner inom gruvnäringen. Många svenska regioner har påverkats starkt av bergsbruk, och flera områden präglas alltså av gruvnäringens aktiva närvaro. Samtidigt medför gruvnäringen och dess kringverksamheter inte sällan betydande miljöpåverkningar och utmaningar för såväl naturen, närboende och markägare som de med särskild rätt, exempelvis rennäringen.

Utskottet gjorde bedömningen att de insatser som har genomförts inom ramen för mineralstrategin och de som kommer att slutföras under det närmaste året ger en god grund för regeringens fortsatta överväganden kring vilka ytterligare insatser som krävs för att Sverige ska kunna bli ett föregångsland när det gäller hållbar utveckling inom den för Sverige så viktiga gruvnäringen.

När det gäller frågor om efterbehandling av mark hänvisade utskottet bl.a. till att miljöbalken har skärpts för att undvika fall där företag inte kan ta sitt lagstadgade ansvar att återställa miljön. Ett tillstånd för gruvverksamhet ska innehålla villkor om att ekonomisk säkerhet ska lämnas för att säkerställa att tillräckliga resurser finns tillgängliga för efterbehandling om företaget inte har ekonomiska möjligheter att genomföra efterbehandlingen som planerat. Därutöver noterade utskottet att regeringen har aviserat en ökad satsning på efterbehandling av förorenade områden.

Regeringen om en miljömässigt hållbar gruvnäring

Som har nämnts ovan anser regeringen att Sverige ska vara ett föregångsland för en hållbar utveckling inom gruvindustrin. Av budgetpropositionen för 2016 framgår att regeringen har för avsikt att skapa nya modeller för att utveckla en miljömässigt hållbar gruvnäring och samhällsutveckling, där gruvnäringen tar sitt finansiella ansvar. Vid prospektering och gruvdrift är det viktigt att höga naturvärden inte blir oåterkalleligt förlorade. Vidare redovisar regeringen att miljökraven ska ses över och vid behov skärpas.

Enligt uppgift från Näringsdepartementet i mitten av mars 2016 har det inletts ett arbete inom Regeringskansliet med att gå igenom processen från prospektering till gruvdrift för att se hur Sverige på ett än bättre sätt kan vara ett föregångsland för en hållbar utveckling inom gruvindustrin. En del förslag, som ligger i linje med det som har anförts i budgetpropositionen, kan också väntas i den skrivelse som regeringen kommer att lämna senare i vår med anledning av Riksrevisionens granskning om gruvavfall (se vidare nedan).

Ändringar i minerallagen våren 2014

Våren 2014 överlämnade den dåvarande regeringen proposition 2013/14:159 Bättre information och tydligare ansvar vid mineralprospektering till riksdagen. I propositionen konstaterade regeringen att de enskildas ställning vid prospektering efter mineraltillgångar behöver stärkas. Regeringen föreslog därför ändringar i minerallagen som bl.a. innebar att kraven på vad en arbetsplan ska innehålla skärptes och förtydligades. Ändringarna innebar också att de myndigheter som ska bevaka allmänna intressen vid prospektering efter mineraltillgångar hålls informerade om hur arbetena kommer att bedrivas och vilka konsekvenser de kan antas medföra. Riksdagen beslutade i enlighet med regeringens förslag och lagändringarna trädde i kraft den 1 augusti 2014 (bet. 2013/14:NU20).

Anmälnings- eller tillståndspliktig verksamhet enligt miljöbalken

Utöver de tillstånd som utfärdas av Bergsstaten för prospektering eller bearbetning (se ovan) är flera av de verksamheter som är aktuella även tillstånds- eller anmälningspliktiga enligt miljöbalken.

Enligt 9 kap. 6 § miljöbalken får regeringen meddela föreskrifter om att det ska vara förbjudet att anlägga eller driva miljöfarlig verksamhet utan tillstånd eller innan en anmälan har gjorts. Även om det inte krävs något tillstånd får tillsynsmyndigheten i det enskilda fallet förelägga en verksamhetsutövare att ansöka om tillstånd om verksamheten medför risk för betydande föroreningar eller andra betydande olägenheter för människor, hälsan eller miljön. I miljöprövningsförordningen (2013:251) listas vilka verksamheter som kräver tillstånd från miljödomstolen eller länsstyrelsen eller där en anmälan ska göras till tillsynsmyndigheten.

För gruvdrift eller gruvanläggning för brytning av malm, mineral eller kol krävs vanligen tillstånd från miljödomstolen (4 kap. förordningen). En väsentlig del av tillståndsprövningen handlar om hantering och deponering av avfall från gruvverksamheten. Så kallad provbrytning kräver tillstånd från länsstyrelsen. Brytning av uran ska tillåtlighetsprövas av regeringen enligt 17 kap. 1 § miljöbalken (se vidare nedan).

Branschspecifik vägledning för prövning av gruvverksamhet

I regleringsbrevet för 2012 fick SGU i uppdrag att ta fram en branschspecifik vägledning för prövning av gruvverksamhet. Uppdraget var ett led i den nationella mineralstrategin och avsikten var att vägledningen skulle vara ett stöd för företag och myndigheter som är verksamma inom området. I maj 2013 presenterade SGU rapporten *Vägledning för prövning av gruvverksamhet*.

Under hösten 2014 fick SGU i uppdrag från regeringen att i samråd med Naturvårdsverket och Länsstyrelsen i Västerbottens län (bl.a. mot bakgrund av det uppdrag på temat miljöprövning som Länsstyrelsen i Västerbottens län har haft och som redovisas nedan) vidareutveckla och uppdatera den nyssnämnda vägledningen. Under 2015 har vägledningen setts över och analyserats för att identifiera vad som kan eller bör uppdateras, utvecklas eller förändras. Slutrapportering kommer att ske under första halvåret 2016.

En reformerad miljöprövning

Den förra regeringen arbetade under ett antal år med att få till stånd en enklare och mer öppen miljöprövning. Arbetet syftade bl.a. till att åstadkomma en mer effektiv prövning och kortare handläggningstider. Hösten 2012 fick Länsstyrelsen i Västerbottens län i uppdrag av regeringen att utveckla metoder, mätningar och samverkansformer i syfte att effektivisera miljöprövningen för vissa verksamheter samt att identifiera orsaker till att tillståndsprövningen i vissa fall drar ut på tiden. Arbetet slutredovisades till Regeringskansliet i juni 2015 i rapporten *Effektivare miljöprövning – metoder, mätningar och samverkansformer*.

I mars 2015 redovisade även Miljömyndighetsutredningen sitt slutbetänkande *Vägar till ett effektivare miljöarbete* (SOU 2015:43). Utredningens uppgift var att göra en översyn av myndigheterna inom miljöområdet (dir. 2013:101). Av budgetpropositionen för 2016 framgår att slutbetänkandet har skickats ut på remiss.

Översyn av prövningen av vissa miljöfarliga verksamheter

I maj 2013 gav regeringen Naturvårdsverket ett uppdrag om prövningen av miljöfarliga verksamheter och om kraven på miljökonsekvensbeskrivningar (MKB). Översynen syftade bl.a. till att åtgärda problem och förändringsbehov som hade identifierats när det gäller frågor om bl.a. borrhning, bergkrossar, täkter och viss avfallshantering.

Den del av uppdraget som avsåg MKB redovisades till regeringen i början av februari 2014. Naturvårdsverkets förslag innebär bl.a. att av de knappt 6 300 verksamheter som omfattas av tillståndsplikt enligt miljöprövningsförordningen kommer ca 20 procent att omfattas av lägre MKB-krav.

Uppdraget slutredovisades i slutet av juni 2015 i skrivelsen *Redovisning av regeringsuppdrag ”Prövning av miljöfarliga verksamheter och krav på bl.a.*

upprättande av miljökonsekvensbeskrivning”. I skrivelsen förs bl.a. ett resonemang om vilka krav som ska ställas i miljöprövningsförordningen när det gäller anmälningsplikt och krav på MKB på sådan s.k. djupborrning som förekommer i samband med mineralprospektering och gasutvinning. Förslagen innebär bl.a. en lättnad i prövningskraven eftersom anmälningsplikten, med undantag för uran, olja och gas, inte längre ska omfatta borrning som sker inom ramen för ett undersökningstillstånd enligt minerallagen.

Skrivelsen har skickats ut på remiss. Remisstiden gick ut den 1 februari 2016.

Kortare ledtider vid miljöstillståndsprocesser

Som en del av mineralstrategin har Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser (Tillväxtanalys) fått i uppdrag att utvärdera de satsningar som har gjorts för att korta ledtider vid miljöstillståndsprocesser. Inom ramen för uppdraget genomförs en internationell studie som omfattar en jämförelse av regelverk, ledtider och processer för miljöprövningen i några relevanta länder. Vidare görs en nationell studie som inkluderar en undersökning av ledtider vid miljöprövning av gruv- och täktverksamhet samt en jämförelse av dessa med några andra relevanta verksamheter.

Arbetet delrapporterades i slutet av mars 2016 i promemorian Tillstånd och miljöprövning för att öppna gruvor – en internationell utblick (PM 2016:05). I promemorian granskar Tillväxtanalys vilka formella tillstånd som behövs för att öppna gruvor i Sverige och i fem andra ledande gruvregioner: Finland, Polen, Ontario (Kanada), Western Australia (Australien) och Minas Gerais (Brasilien). Vidare beskrivs hur miljöfrågor hanteras i tillståndsprocessen. En slutrapport ska presenteras i december 2016.

Översyn av bestämmelserna om riksintressen

I december 2013 beslutade den dåvarande regeringen om direktiv för en översyn av bestämmelserna om riksintressen (dir. 2013:126) och i januari 2014 utsågs Elisabet Falemo (Elsäkerhetsverkets generaldirektör och tidigare statssekreterare vid Miljödepartementet) till särskild utredare.

I december 2015 slutredovisades uppdraget i betänkandet Planering och beslut för hållbar utveckling – Miljöbalkens hushållningsbestämmelser (SOU 2015:99). Utredningen föreslår bl.a. att alla områden av riksintresse enligt 3 kap. miljöbalken ska omprövas i dialog med berörda kommuner sedan regeringen har fastställt kriterier för riksintresseområden. Tydliga beslut om riksintressen ska därefter fattas av utpekade myndigheter. Riksintresseområdena och beskrivningar av vilka värden som ska tillgodoses ska sedan dokumenteras i ett nationellt digitalt riksintresseregister under Boverkets ansvar. Med förslaget förväntas utbredningen av områden av riksintresse enligt 3 kap. miljöbalken minska, vilket ger större utrymme för kommunerna att självständigt göra bedömningar om tillämpningen av miljöbalkens hushållningsbestämmelser.

Utredningsbetänkandet har ännu inte skickats ut på remiss.

Efterbehandlingsansvar

I 10 kap. miljöbalken finns de bestämmelser som reglerar vem som är ansvarig för att utreda och efterbehandla områden som är så pass förorenade att de kan medföra skada eller olägenhet för människors hälsa eller miljön. Enligt huvudregeln är det den som bedriver eller har bedrivit verksamhet eller har vidtagit en åtgärd som har bidragit till föroreningen, den s.k. verksamhetsutövaren, som är utrednings- och efterbehandlingsansvarig. Även en fastighetsägare kan bli ansvarig.

Enligt 16 kap. 3 § miljöbalken kan tillstånd etc. som har meddelats enligt balken göras beroende av att den som avser att bedriva verksamheten ställer säkerhet för kostnaderna för det avhjälpande av en miljöskada och de andra återställningsåtgärder som verksamheten kan föranleda. En säkerhet ska godtas om den visas vara betryggande för sitt ändamål. Säkerheten kan ställas efter hand enligt en plan som vid varje tid tillgodoser det aktuella behovet av en säkerhet. Säkerheten ska prövas av tillståndsmyndigheten.

Enligt 15 kap. 34 § miljöbalken får tillstånd till en verksamhet som omfattar deponering av avfall endast meddelas om verksamhetsutövaren ställer en säkerhet enligt 16 kap. 3 § miljöbalken.

I budgetpropositionen för 2016 (prop. 2015/16:1 utg.omr. 20) konstaterar regeringen att det fortfarande finns många områden i Sverige som har förorenats av tidigare verksamheter och som behöver åtgärdas. Vidare betonar regeringen att takten i saneringsarbetet måste öka. En höjning av anslagsnivån anses därför vara nödvändig. Mot den bakgrunden föreslår regeringen att ytterligare 50 miljoner kronor tillförs anslaget för sanering. Vidare införs ett ekonomiskt stöd till kommuner för sanering av mark för bostadsbyggande fr.o.m. 2016.

Här kan också nämnas att närings- och innovationsminister Mikael Damberg i ett svar på en skriftlig fråga (fr. 2015/16:511) från Birger Lahti (V) i januari 2016 framförde att Sverige ska ha en gruvnäring som tar sitt finansiella ansvar och att ekonomiska säkerheter i tillräcklig mån ska ställas för att efterbehandling ska kunna utföras. Ministern hänvisade även till att Riksrevisionen nyligen har presenterat sina slutsatser och rekommendationer i rapporten Gruvavfall – ekonomiska risker för staten, och att denna ska tas om hand inom Regeringskansliet (se vidare nedan).

Förordningen om utvinningsavfall

Ett tillstånd för gruvverksamhet enligt miljöbalken ska bl.a. innehålla en avfallshanteringsplan och en plan för hur efterbehandling ska göras efter att verksamheten har upphört. Tillståndet innehåller också bestämmelser om att ekonomisk säkerhet ska lämnas för att säkerställa att tillräckliga resurser finns tillgängliga för efterbehandling om företaget inte har ekonomiska möjligheter att genomföra efterbehandlingen som planerat.

Den 1 juli 2013 trädde förordningen (2013:319) om utvinningsavfall i kraft. Utvinningsavfall är det avfall som uppkommer som en direkt följd av utvinningsindustrins verksamhet. Gruvor, men även grus- och bergtäkter, ingår i utvinningsindustrin. Förordningen innebär i huvudsak att det blir tydligare vad en avfallshanteringsplan ska innehålla, att denna plan alltid ska skickas till tillsynsmyndigheten och att det alltid ska prövas om den uppfyller kraven i förordningen.

Frågesvar om kontrollen av gruvbolagen

I juli 2015 besvarade närings- och innovationsminister Mikael Damberg en fråga från Jens Holm (V) om ministern hade för avsikt att vidta några åtgärder för att stärka kontrollen av gruvbolagen (fr. 2014/15:657). Ministern konstaterade bl.a. att Riksrevisionen vid den tidpunkten hade inlett en granskning för att se om systemet med ekonomiska säkerheter respektive tillsyn över gruvnäringens avfall fungerar på ett effektivt och ändamålsenligt sätt. Vidare konstaterade Damberg att gruvnäringen är viktig för Sverige och att Sverige ska vara ett föregångsland för en hållbar utveckling inom gruvindustrin. Han framhöll vidare att regeringen därför kommer att se över samhällets och gruvnäringens ansvar för en hållbar gruvnäring. En analys av framkomliga vägar ska, enligt ministern, göras inom Regeringskansliet.

Riksrevisionen om gruvavfall och efterbehandling av mark

Riksrevisionen har granskat om det nuvarande systemet med ekonomiska säkerheter för gruvverksamhet minimerar risken för att staten ska behöva bekosta efterbehandling av gruvor. I rapporten *Gruvavfall – Ekonomiska risker för staten* (RiR 2015:20) konstaterar myndigheten att systemet med ekonomiska säkerheter för gruvverksamhet inte i tillräcklig utsträckning minimerar riskerna för att staten och därmed skattebetalarna ska behöva bekosta nödvändig efterbehandling av nedlagda gruvor.

Riksrevisionen rekommenderar att regeringen utreder en långsiktig branschfinansiering av efterbehandling, kontroll och tillsyn av nedlagda gruvor när ställda ekonomiska säkerheter inte räcker till. Berörda myndigheter bör ges i uppdrag att ta fram en långsiktig strategi för hantering av gruvavfall och bedömning av åtgärder för efterbehandling med beaktande av alternativ användning av gruvavfall. Regeringen bör också överväga om miljöbalkens regler om att ställa ekonomisk säkerhet behöver förtydligas.

Härutöver anser Riksrevisionen att en lönsam gruvverksamhet förutsätter att fyndigheten även kan bära kostnader för avfallshantering och efterbehandling av området. Detta prövas inte i samband med Bergsstatens prövning av ansökan om bearbetningskoncession. För att minska risken för att staten och därigenom skattebetalarna ska tvingas bekosta utgifter för efterbehandling, anser Riksrevisionen att regeringen bör överväga författningsändringar för att förtydliga att Bergsstatens prövning av en bearbetningskoncession även ska innefatta kostnader för avfallshantering och efterbehandling.

Regeringen kommer att redovisa sin syn på Riksrevisionens rapport i en skrivelse till riksdagen senast den 15 april 2016.

Mineralprospektering i vissa områden

Utskottet har vid flera tillfällen under de senaste åren behandlat motioner om att Bergsstaten inte ska kunna bevilja undersökningstillstånd i områden som är klassade som naturreservat, Natura 2000-områden eller världsarvsområden. Vid det senaste tillfället redovisade utskottet bl.a. att bergmästaren inte gör någon prövning av motstående intressen i samband med att ställning tas till en ansökan om undersökningstillstånd (bet. 2014/15:NU14). Det bergmästaren tar ställning till är dels om det finns anledning att anta att en undersökning i området kan leda till fynd av koncessionsmineraler, dels sökandens lämplighet att utföra sådana undersökningar. Å andra sidan tillämpas miljöbalkens bestämmelser om områdesskydd av de myndigheter som svarar för miljöprövningen av själva undersökningsarbetet.

I nyssnämnda betänkande finns även en utförlig beskrivning av de bestämmelser som gäller för olika områdesskyddsformer enligt 7 kap. miljöbalken (bl.a. naturreservat och nationalparker). Det framgår vidare att enligt 3 kap. 6 § första stycket minerallagen får undersökningsarbete inte bedrivas i strid med ett naturreservats föreskrifter. Därutöver redovisade utskottet vad som gäller för prospektering i Natura 2000-områden och i världsarvsområden. För en närmare beskrivning av dessa bestämmelser hänvisas till förra årets mineralpolitiska betänkande (2014/15:NU14).

Här kan också nämnas att ett i sammanhanget intressant domstolsavgörande kom i slutet av februari 2016. Högsta förvaltningsdomstolen (HFD) genomförde då en s.k. rättsprövning av regeringens beslut från januari 2014 som rörde överklaganden av bergmästarens beslut om bearbetningskoncession för området Norra Kärr K nr 1 i Jönköpings kommun. HFD konstaterade bl.a. följande:

Genom den begränsning som skett i koncessionsärendet har prövningen inte omfattat en tillämpning av 3 och 4 kap. miljöbalken beträffande markanvändning för driftsanläggningar. Det innebär att inte heller den prövning av påverkan på Natura 2000-områden som föreskrivs i 4 kap. 8 § miljöbalken har kommit till stånd. Bergmästarens och därmed också regeringens beslut innefattar således inte en sådan prövning som avses i 4 kap. 2 § minerallagen. Det är inte uppenbart att felet saknat betydelse för avgörandet. Regeringens beslut ska därför upphävas.

Enligt uppgift från Näringsdepartementet analyseras hur detta domstolsavgörande påverkar den fortsatta behandlingen av aktuella ansökningar om bearbetningskoncessioner.

Utskottets ställningstagande

Sverige ska vara en föregångare för en hållbar utveckling inom gruvindustrin. Prospektering efter och utvinning av mineral måste ske i samklang med såväl

naturmiljön som det omgivande samhället. Näringen måste präglas av ett age-rande som har såväl social och ekonomisk som miljömässig bärkraft. Mineral-lagen ska säkerställa ett effektivt nyttjande av landets mineralresurser samti-digt som miljöbalken och de miljöprövningar som fastställs i balken och i u-nderliggande författningar ska garantera att utvinning och prospektering sker på ett sätt som är förenligt med en ambitiös miljöpolitik.

När det gäller det som anförs i motion 2015/16:2167 (S) om en tydligare vägledning för ansökan om tillstånd för gruvverksamhet och att därigenom kunna minska handläggningstiderna hänvisar utskottet till att det för närvaran-de pågår ett arbete med att uppdatera den vägledning som finns och som bl.a. har tagits fram för att göra tillståndsförfarandet mer effektivt. Vidare utvärde-rar Tillväxtanalys för närvarande de satsningar som har gjorts för att korta led-tiderna i samband med miljö tillståndsprövningar. Även Länsstyrelsen i Väster-bottens län har haft i uppdrag att utveckla metoder, mätningar och samver-kansformer i syfte att effektivisera miljöprövningen för vissa verksamheter samt att identifiera orsaker till att tillståndsprövningen i vissa fall drar ut på tiden.

Utskottet konstaterar sammantaget att regeringen under det senaste året har fått och kommer att få ytterligare underlag som kan ligga till grund för fortsatta insatser till gagn för en effektivare handläggning av olika miljö tillstånd eller andra prövningar med koppling till gruv- och mineralnäringen. Enligt utskottet saknas det därför skäl för riksdagen att uttala sig i linje med vad som efter-frågas i motionen om kortare handläggningstider. Motionsyrkandet avstyrks.

I Sverigedemokraternas kommittémotion 2015/16:2850 tas frågor om efter-behandling av mark upp. Här vill utskottet inledningsvis hänvisa till det ut-skottet anförde när motsvarande förslag behandlades av utskottet våren 2015, dvs. att ett tillstånd för gruvverksamhet ska innehålla villkor om att ekonomisk säkerhet ska lämnas för att säkerställa att tillräckliga resurser finns tillgängliga för efterbehandling om företaget inte har ekonomiska möjligheter att genom-föra efterbehandlingen som planerat. Därutöver noterade utskottet att reger-ingen har aviserat en ökad satsning på efterbehandling av förorenade områden. Utöver detta konstaterar utskottet att Riksrevisionen har granskat frågor om gruvavfall och efterbehandling och riktat kritik mot hur det nuvarande syste-met är utformat. Riksdagen inväntar för närvarande den skrivelse i vilken re-geringen kommer att redogöra för hur den ser på Riksrevisionens slutsatser och rekommendationer. Mot bakgrund av detta förefaller det mindre ändamålsenligt av riksdagen att hörsamma önskemålet i motionen om ett tillkännagivande på temat sanering och återställning av mark i samband med gruv-verksamhet. Utskottet avstyrker därför motionen i den aktuella delen.

I motion 2015/16:377 (V) begärs ett tillkännagivande om att Bergsstaten inte ska kunna bevilja undersökningstillstånd i vissa områden. Utskottet note-rar inledningsvis att det har behandlat detta förslag vid flera tillfällen under de senaste åren och då bl.a. redovisat att det finns bestämmelser om olika hinder mot undersökningsarbete. Utskottet erinrade om att det exempelvis inte är tillåtet att utföra undersökningsarbete i en nationalpark och att det i vissa andra

områden krävs ett medgivande från den som berörs eller från olika myndigheter. Undersökningsarbete får inte äga rum i strid med föreskrifter för natur- eller kulturreseptat, och det krävs tillstånd för arbeten som på ett betydande sätt påverkar miljön inom bl.a. Natura 2000-områden. I sammanhanget kan också nämnas att det pågår beredning inom Regeringskansliet av förslag som har lämnats av Riksdagens utredningen och som kan ha betydelse för markanvändningen i vissa områden. Sammantaget anser utskottet att riksdagen bör avslå motionen i den aktuella delen.

Även förslagen i motion 2015/16:3003 (C) har varit föremål för behandling av utskottet tidigare, senast våren 2015 (bet. 2014/15:NU14). Utskottet anser inte att något nytt har tillkommit i frågan utan avstyrker motionen med hänvisning till det som då anfördes.

Avslutningsvis vill utskottet framhålla att det inte har ändrat uppfattning när det gäller det som anförs i motion 2015/16:1331 (M) om förstärkta markägarrättigheter och som utskottet har tagit ställning till vid flera tidigare tillfällen. Sålunda anser utskottet alltjämt att riksdagen inte bör ta några initiativ för att radikalt förändra minerallagstiftningen så att alla mineraler ska betraktas som s.k. markägarmineral i linje med vad som föreslås i motionen. Motionen avstyrks därför även denna gång.

Avgifter och ersättningar

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår samtliga motionsyrkanden om mineralersättning och olika avgifter. Utskottet hänvisar till att det pågår en översyn av de avgifter som gruvnäringen måste betala. Översynen omfattar även den s.k. mineralersättningen.

Jämför reservationerna 4 (M), 5 (SD) och 6 (V) samt särskilt yttrande (KD).

Inledning

Minerallagen och äganderätten

Enligt grundlagen (2 kap. 18 § regeringsformen) är varje medborgares egendom tryggad utom när det krävs för att tillgodose angelägna allmänna intressen. Att mineral kan tas till vara och brytas och att trygg försörjning skapas inom mineralbranschen har ansetts vara av sådant allmänt intresse. Grundlagens förutsättningar för ingrepp i markägarnas rätt har, som redan nämnts, därför ansetts vara uppfyllda. I början av 2005 beslutade riksdagen om omfattande ändringar i minerallagen (prop. 2004/05:40, bet. 2004/05:NU8). Då infördes också en s.k. mineralersättning.

Mineralersättning och andra avgifter

Mineralersättning från koncessionshavaren till markägarna syftar till att uppnå en bättre balans mellan exploatörer och markägare (7 kap. 7 § minerallagen). Ersättningen ska motsvara 2 promille av värdet av de mineral som omfattas av koncessionen och som har brutits under året. Av ersättningen ska tre fjärdedelar tillfalla fastighetsägarna inom koncessionsområdet och en fjärdedel staten. Bestämmelserna om mineralersättning gäller alla koncessioner som har beviljats sedan maj 2005 och där gruvdrift pågår.

Enligt 14 kap. minerallagen ska sökande i ärenden enligt minerallagen betala en ansökningsavgift i enlighet med vad regeringen föreskriver (1 §). Innehavare av undersökningstillstånd ska dessutom betala en avgift till staten (2 §). Avgiften ska bestämmas med beaktande av undersökningsområdets storlek och arten av de mineral som omfattas av tillståndet enligt vad regeringen närmare föreskriver. Hur avgifternas storlek m.m. bestäms framgår av 10–13 §§ mineralförordningen.

Av SGU:s årsredovisning för 2015 framgår det att för brytningsåret 2015 var reglerna om mineralersättning till staten och markägarna tillämpliga på sammanlagt 16 bearbetningskoncessioner. För den gruvbrytning som skedde under 2014 beslutade bergmästaren om mineralersättningar i början av 2015. Totalt uppgick ersättningen till ca 7,4 miljoner kronor med fördelningen ca 1,8 miljoner kronor till staten och ca 5,5 miljoner kronor till markägarna.

Motionerna

I motion 2015/16:1765 av Mats Green (M) slås det fast att det inte finns någon särskild gruvskatt i Sverige men däremot en s.k. mineralersättning som uppgår till 2 promille av värdet på den brutna malmen. Motionären anser att denna kan betraktas som obetydlig eftersom de som främst drabbas och får hantera konsekvenser, kostnader och miljöförstöring av detta – berörda kommuner och regioner – inte får någon del av ersättningen. Motionären refererar sedan till bestämmelser som nyligen har införts i den australiska gruvregionen Western Australia, där kommuner och berörda inom delstatliga regioner kommer i åtnjutande av mineralavgifter. På detta sätt har man enligt motionären fått en stark lokal nytta och uppslutning kring en viktig näring, man har stimulerat företagande, arbetstillfällen, entreprenörskap, utbyggd service och infrastrukturinvesteringar som skapat språngbräddor för tillväxt och utveckling i dessa ofta mindre samhällen, kommuner och regioner i avfolkningsbygd. Motionären föreslår att en liknande modell – royalties for regions – i tillämpliga delar införts i den svenska gruvlagstiftningen.

I Moderaternas kommittémotion 2015/16:2455 av Lars Hjälmered m.fl. konstateras det att den svenska gruvindustrin skapar arbete och tillväxt och bidrar till den gemensamma välfärden. De anser dock att regeringen bör se över markägarnas rättigheter som fordringsägare gällande sin del av mineralersättningen vid en konkurs.

Sverigedemokraterna vill stimulera och bidra till gruvnäringens tillväxt på flera sätt, sägs det i kommittémotion 2015/16:2850 av Josef Fransson m.fl. Motionärerna anser att det är rimligt att värdet av mineraltillgångarna ska komma medborgarna till del och vill därför reformera mineralersättningen. Deras uppfattning är att om staten inte erhåller någon direkt ersättning för det värde som bryts ur en gruva kan det heller inte förväntas att staten ska finansiera t.ex. järnvägsutbyggnad. En reformerad mineralersättning skulle, enligt dem, möjliggöra en mer aktiv gruvpolitik (yrkande 1). Mineralersättningen bör tas ut med totalt 5 procent, att jämföra med dagens 2 promille. Markägarens andel bör kvarstå på dagens nivå medan resterande del ska tillfalla staten. Statens andel bör placeras i en fond, vars syfte ska vara att stimulera utveckling och sysselsättning på landsbygden. På så vis garanteras att det offentliga får avkastning på sina investeringar i form av exempelvis infrastruktur som kommer landsbygden och medborgarna till del.

Gruvorna i Sverige är viktiga men kan också orsaka miljöförstöring, sägs det i motion 2015/16:2807 av Jabar Amin (MP). Vidare påpekar motionären att gruvverksamhet kan påverka andra näringar som exempelvis rennäringen, turismen och friluftslivet negativt. Motionären konstaterar att den s.k. mineralersättningen på 2 promille är låg jämfört med i andra länder och att det finns flera skäl till att införa en gruvskatt. Ett skäl är, enligt motionären, att en större del av de pengar som gruvbolagen tjänar ska gå tillbaka till samhället och lokalsamhällena och därigenom bidra till en jämnare fördelning. Ett annat skäl är för att ersätta samhället för de kostnader för vägar och annan infrastruktur som driften innebär. Kostnader och miljöförstöring drabbar lokalsamhället medan intäkterna i många fall nästan helt uteblir. Motionären menar att en avsevärd höjning av mineralavgiften är nödvändig och begär ett tillkännagivande från riksdagen om detta. Pengarna kan fonderas och delar av den inbetalda skatten ska sedan återgå till lokalsamhället. Den andra delen ska reserveras för utvecklig och omställningen till ett miljövänligt och klimatsmart samhälle och kommande generationer. Hur stor respektive del ska vara bör bli föremål för en utredning.

Gruvindustrin är en strategiskt viktig näring för Sverige, sägs det inledningsvis i kommittémotion 2015/16:377 av Håkan Svenneling m.fl. (V). Motionärerna konstaterar vidare att Sverige är ett mycket attraktivt land för mineralprospektörer. Ersättningen till staten och fastighetsägare vid eventuell gruvdrift är i internationell jämförelse dock mycket liten. Gruvnäringen i Sverige är dessutom den lägst beskattade gruvnäringen i världen. Motionärerna anser att regeringen bör tillsätta en utredning som ser över regelverket för gruvnäringen, inklusive frågan om nivån på mineralersättningen, i syfte att skapa en långsiktigt hållbar näring som främjar landsbygdsutvecklingen (yrkande 19). Enligt motionärerna bör utredningen särskilt beakta hur en reformerad mineralersättning ska kunna komma de berörda bygderna till del på ett bättre sätt (yrkande 20).

I motion 2015/16:866 av Penilla Gunther (KD) konstateras det att i många länder regleras prospektering och gruvbrytning inte bara genom lagstiftning

utan även genom skatter, avgifter och royaltyer/mineralersättningar till staten. I vissa fall förpliktigas prospektören att använda en viss summa för undersökningsverksamhet inom en bestämd tid. I Sverige tas det ut en s.k. mineralersättning för de mineral som bryts. Motionären anser att Sverige har en i förhållande till andra länder låg mineralersättning som inte heller omfattar eventuella kostnader för sanering. Hon menar att det därför är ganska enkelt för företag att verka på ett område under en tid, för att sedan lämna det i ett skick där få andra verksamheter kan gå in direkt utan erforderliga åtgärder på marken. Motionären föreslår ett tillkännagivande om att det behövs en översyn av mineralersättningen så att även kostnader för framtida saneringsåtgärder räknas in.

Vissa kompletterande uppgifter

Tidigare riksdagsbehandling

Riksdagen har behandlat motionsyrkanden om ändringar av mineralersättningen och dess fördelning mellan olika mottagare eller om att införa någon form av ”gruvskatt” vid flera tillfällen de senaste åren. Våren 2015 avstyrkte utskottet de då aktuella motionerna och anförde följande (bet. 2014/15:NU14):

Riksdagen har vid flera tillfällen under de senaste åren behandlat motioner om mineralersättningens storlek och fördelning och om de andra avgifter som innehavare av prospekteringsstillstånd eller bearbetningskoncessioner är skyldiga att erlägga enligt minerallagen. När liknande motionsförslag nu på nytt ligger på riksdagens bord konstaterar utskottet att regeringen har aviserat en översyn av det man betecknar mineralavgiften. Även om begreppet mineralavgift kan uppfattas som något svårtolkat har utskottet erfarit att denna översyn kommer att ha ett brett anslag och omfatta såväl mineralersättningen, de avgifter som regleras i 14 kap. minerallagen och andra avgifter som belastar gruvnäringen. Utskottet ser ingen anledning att i detta läge föregripa denna översyn genom ett uttalande till stöd för någon av de nu aktuella motionerna. Samtliga motioner i avsnittet avstyrks således i de berörda delarna.

I en reservation (SD) framfördes andra uppfattningar än utskottets majoritet kring dessa frågor.

När det gäller s.k. royalties for regions kan nämnas att utskottet årligen brukar behandla motioner som på olika sätt gäller återföring av medel från vatten- och vindkraft samt vissa andra naturresurser till de regioner där utvinningen sker. Senast skedde detta våren 2015 (bet. 2014/15:NU7). Utskottet anförde då – liksom det gjorts vid flera tidigare tillfällen – bl.a. att principerna för statens budgethantering ska gälla, dvs. att statliga inkomster från ett geografiskt område eller från en produktionsanläggning baserade på naturresurser inte ska kopplas till statliga utgifter inom samma område. Införandet av sådana kopplingar skulle kräva korrigeringar till dessa kommuner via ett nytt kommunalt utjämningsssystem eller via andra statliga budgetposter. Utskottets bedömning var alltså att detta sammantaget skulle leda till en svårgenomtränglig budgethantering. Vidare konstaterade utskottet att liknande yrkanden vid flera

tillfällen har avstyrkts av skatteutskottet som har delat näringsutskottets bedömning.

Motioner med liknande inriktning kommer att behandlas av utskottet senare under innevarande vår (se bet. 2015/16:NU17 Regional tillväxtpolitik).

Regeringen avser att se över mineralavgiften

I budgetpropositionen för 2015 (prop. 2014/15:1 Finansplanen s. 46) angav regeringen att den har för avsikt att medverka till att nya modeller skapas för att utveckla samhällets och gruvnäringens ansvar för att finansiera de investeringar som krävs för en miljömässigt hållbar gruvnäring och samhällsutveckling. Regeringen avsåg i detta sammanhang att göra en översyn av mineralavgiften och återkomma till riksdagen med förslag.

Översyn av mineralersättningen och vissa andra avgifter

Inom ramen för regeringens mineralstrategi fick Tillväxtanalys i juli 2015 i uppdrag att kartlägga Sveriges attraktivitet som gruvland och vilka faktorer som påverkar detta. I en delrapport ska Tillväxtanalys redovisa hur nivån på mineralersättningen och andra avgifter enligt minerallagen påverkar Sveriges attraktivitet som gruvland.

I uppdragsbeslutet återgav regeringen sitt ovan refererade uttalande i finansplanen och angav att uppdraget till Tillväxtanalys är en del i den översynen. Den del av uppdraget som avser mineralersättningen och andra avgifter redovisades i promemorian Tillstånd och miljöprövning för att öppna gruvor – en internationell utblick (PM 2016:05) i slutet av mars 2016. I promemorian konstateras det bl.a. att den svenska och den finska lagstiftningen, som ger markägaren rätt till mineralersättning, är unika då markägarens rättigheter till mineralerna som regleras i gruvlagarna inte kan sägas vara helt klar. I praktiken har reglerna inneburit att marken där en gruva eventuellt kan etableras nästan alltid förvärvas av gruvbolaget. Vidare noteras det att det i flera länder förekommer system för att fördela de skatteintäkter och de avgifter som betalas för prospektering och gruvdrift på flera nivåer lokalt, regionalt och nationellt.

Utskottets ställningstagande

Riksdagen har behandlat motionsyrkanden om ändringar av mineralersättningen och dess fördelning mellan olika mottagare eller om avgifter som regleras i minerallagen vid flera tillfällen de senaste åren. Våren 2015 avstyrkte utskottet de då aktuella motionerna och konstaterade bl.a. att regeringen har aviserat en översyn av det man betecknade mineralavgiften. Tillväxtanalys har sedermera – som en del av denna översyn – fått i uppdrag att kartlägga Sveriges attraktivitet som gruvland och ska inom ramen för det uppdraget även

redovisa hur nivån på mineralersättningen och andra avgifter enligt minerallagen påverkar detta. Den del av uppdraget som gäller mineralersättningen och andra avgifter redovisades till regeringen i slutet av mars 2016.

Utskottet ser ingen anledning för riksdagen att föregripa regeringens fortsatta beredning av det nyss omnämnda underlag som nyligen har presenterats av Tillväxtanalys. Samtliga yrkanden som på något sätt gäller mineralersättningen eller avgifter som regleras i minerallagstiftningen bör därför avslås av riksdagen.

När det gäller förslaget i motion 2015/16:1765 (M) om att införa det som betecknas royalties for regions hänvisar utskottet till den syn på geografiskt betingad återföring av medel från statsbudgeten som utskottet har redovisat vid ett flertal tillfällen när det har behandlat förslag med liknande innebörd men som då i första hand har gällt skatteintäkter från vind- eller vattenkraftsproduktion. Utskottet anser således att en konstruktion av det slag som efterfrågas skulle kräva korrigeringar via ett nytt kommunalt utjämningsystem eller via andra statliga budgetposter, vilket skulle kunna resultera i en svårgenomtränglig budgethantering. Motionen avstyrks.

Sammantaget innebär detta att utskottet avstyrker motionerna 2015/16:377 (V), 2015/16:866 (KD), 2015/16:1765 (M), 2015/16:2455 (M), 2015/16:2807 (MP) och 2015/16:2850 (SD) i de aktuella delarna.

Uranbrytning

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår samtliga motionsyrkanden om ett förbud mot uranbrytning. Utskottet hänvisar bl.a. till att regeringspartierna i en gemensam överenskommelse har deklarerat att de inte har för avsikt att öppna upp för utvinning av uran i Sverige.

Jämför reservationerna 7 (C) och 8 (V).

Motionerna

Till följd av Sveriges extremt exploateringsvänliga minerallagstiftning står nu en rad prospekteringsföretag i kö för att få påbörja utvinning av bl.a. uran och fossilgas ur alunskiffer, konstateras det i motion 2015/16:1027 av Matilda Ernkrans (S). Detta skapar stor oro i delar av Örebro län där det finns mycket negativa erfarenheter från tidigare brytning av alunskiffer. Motståndet och det folkliga engagemanget mot brytning är starkt. Därför anser motionären att riksdagen genom ett tillkännagivande bör framföra till regeringen att Sverige bör säga nej till uranbrytning.

I motion 2015/16:153 av Edvard Riedl (M) slås det fast att Sverige är det land i Europa som bedöms ha de största tillgångarna på uran. Detta gör uranprospektering och brytning intressant för både nationella och internationella företag. Eftersom staten står för de långvariga miljökonsekvenserna av en

eventuell uranbrytning bör vinsterna av uranbrytningen gå till staten. Detta hindrar inte att privata bolag kan stå för själva driften. Regeringen bör undersöka möjligheten för att de huvudsakliga vinsterna av uranbrytning kommer staten till del i form av en statlig uranfond.

Det pågår för närvarande prospektering efter uran på flera håll runt om i landet, sägs det i motion 2015/16:2962 av Jan R Andersson (M). Motionären slår även fast att liksom all gruvbrytning innebär uranbrytning omfattande miljöpåverkan. Vad som dessutom kan vara problematiskt vid uranbrytning är den urlakningsprocess som innebär att radioaktiva ämnen kan spridas och där gruvrester kan avge radioaktiv strålning. Motionären efterfrågar ett tillkännagivande om att eventuella miljökonsekvenser av uranbrytning i Sverige ska ses över.

I motion 2015/16:2477 av Stina Bergström (MP) konstateras det inledningsvis att Sverige inte har haft någon uranbrytning sedan Ranstadverket utanför Skövde lades ned 1969. Även om det i dagsläget inte finns någon ansökan om att få bryta uran finns det en ständig debatt och oro i de områden av landet som ligger vid uranfyndigheter, bl.a. Jämtland, Skaraborg och Närke. Motionären konstaterar att ingen vill ha uranbrytning i närheten av sin bostad, sitt fritidshus eller sina ströv-, jakt- eller fiskeområden. Vidare menar motionären att hotet om uranbrytning även kan hämma annan utveckling på orter där prospektering pågår. Genom att säkerställa att uranbrytning inte kan ske i Sverige frias bygderna från oron. Motionären föreslår därför ett tillkännagivande om ett förbud mot uranbrytning eller något annat sätt som säkerställer att uran inte kan brytas i Sverige.

Även i Centerpartiets partimotion 2015/16:2369 av Anders W Jonsson m.fl. föreslås ett tillkännagivande om ett nationellt förbud mot uranbrytning (yrkande 20). Motionärerna vill påskynda omställningen till det klimatneutrala samhället och anser att det är viktigt att Sverige tydligt profilerar sig som ett föregångsland när det gäller utveckling och användning av förnybar energi. Ett viktigt steg på vägen är, enligt motionärerna, att tydligt ta avstånd från utvinning av fossil energi i Sverige. Detta inkluderar alltså även ett nationellt förbud mot uranbrytning.

Gruvindustrin är en strategiskt viktig näring för Sverige, sägs det inledningsvis i kommittémotion 2015/16:377 av Håkan Svenneling m.fl. (V). Motionärerna menar dock att en modernisering av det svenska samhället, som möter olika miljö- och klimatutmaningar, måste innebära att även gruvnäringen utvecklas i samklang med övriga delar av samhället. Motionärerna anser att den tidigare regeringens mineralstrategi är otillräcklig för att skapa en hållbar mineralbrytning. De vill att riksdagen genom ett tillkännagivande ska uppmana regeringen att utreda hur ett lagstiftat förbud mot uranbrytning kan införas (yrkande 18).

Vissa kompletterande uppgifter

Uranfyndigheter m.m.

Uran förekommer i jordskorpan och är ofta associerat med andra metaller, såsom järn, koppar, guld och s.k. sällsynta jordartsmetaller. Strålningsegen-skaperna i berggrunden används i samband med prospektering. Uran kan sägas visa vägen till andra fyndigheter. I Sverige förekommer uran i många områden, såväl i urberg som i yngre bergarter. Mineraliseringar med uran har iakttagits i bl.a. Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands, Skåne och Östergötlands län samt på Öland, i Västergötland och i Närke. I Ranstad vid Billingen i Västergötland utvanns totalt ca 200 ton naturligt uran under perioden 1965–1969.

Jämfört med länder som har stora uranreserver (exempelvis Australien, Kazakstan och Ryssland) är urantillgången i Sverige begränsad. Halterna av uran i den svenska berggrunden är dessutom väsentligt lägre än i de stora uranproducerande länderna. Generellt sett är de kända svenska tillgångarna därför ekonomiskt mindre brytvärda. Världsmarknadspriserna på uran, säkerhetsläget, infrastruktursituationen och det aktuella opinionsläget är utöver uranhaltens dock faktorer som också kan påverka företags intresse för att prospektera efter uran. Även förutsättningarna för att utvinna andra värdefulla mineraler samtidigt med eventuell uranutvinning kan påverka intresset.

Priset på uran är för närvarande ca 35 dollar per pund (454 gram). Priset har pendlat mellan 30–50 dollar under de senaste fyra åren. En kort period under 2007 låg priset över 140 dollar per pund. En dansk studie från 2015 visar att uranmarknaden kommer att kännetecknas av stora förändringar under 2016. När det gäller konsumtionen är länder som Tyskland och Japan på väg bort från kärnkraften, medan Kina och Ryssland har ambitiösa utbyggnadsprogram som gör att efterfrågan förväntas öka.

I februari 2016 kom den danska regeringen och Grönlands självstyre överens om regler för export av uran från Grönland. Avtalet innebär att marknaden har fått en ny global spelare. Uranfyndigheter finns på flera platser på Grönland.

Uranprospektering i Sverige

Vid ingången av 2016 fanns det enligt mineralrättsregistret 21 undersökningstillstånd där uran har angetts som ett av de mineral som eftersöks. Ett undersökningstillstånd som har beviljats för ett mineral gäller emellertid även för övriga mineraler, med undantag för olja, gasformiga kolväten och diamant där tillståndet bara gäller för det ämne som har angetts i ansökan. Det mineral som anges i en ansökan avspeglar därför inte nödvändigtvis den faktiska verksamheten.

Eftersom ingen motion i år avser uranprospektering beskrivs inte de regler som gäller för sådan prospektering i detta betänkande. Det bör dock nämnas att liksom för all prospektering efter koncessionsmineral krävs tillstånd enligt minerallagen. Beroende på vilka prospekteringsmetoder som används behövs

också tillstånd enligt andra lagar, däribland miljöbalken. För en närmare beskrivning av de aktuella bestämmelserna hänvisas till utskottets mineralpolitiska betänkande från våren 2015 (bet. 2014/15:NU14).

Lagstiftning kring uranbrytning

I Sverige får uran inte brytas utan att tillstånd har utfärdats enligt minerallagen, miljöbalken och kärntekniklagen. En miljökonsekvensbeskrivning ska bifogas en ansökan enligt samtliga tre lagar. I ärenden om beviljande av koncession ska 3 och 4 kap. miljöbalken tillämpas. I dessa kapitel finns bestämmelser om hushållning med mark- och vattenområden, bl.a. områden av riksintresse. Reglerna innebär att områden som har ett särskilt nationellt intresse inte ska tas i anspråk för andra ändamål innan frågan om den långsiktiga lämpligheten har klarlagts. Områden av riksintresse för ett antal angivna ändamål ska enligt bestämmelserna skyddas mot åtgärder som påtagligt kan försvåra eller skada ändamålen. Utskottet noterar även den pågående översyn av bestämmelserna om riksintressen som har nämnts tidigare.

Tillstånd enligt minerallagen att få bearbeta en uranfyndighet (bearbetningskoncession) meddelas av bergmästaren. Enligt 8 kap. 2 § minerallagen ska ärenden om beviljande av bearbetningskoncession hänskjutas till regeringen för prövning, om bergmästaren bedömer att frågan om koncession är särskilt betydelsefull ur allmän synpunkt. Bergmästaren ska även hänskjuta ärendet till regeringen om han eller hon finner det motiverat att frånga det länsstyrelsen har föreslagit när det gäller hushållning med mark- och vattenområden enligt 3 eller 4 kap. miljöbalken. Bergmästaren utreder frågan och bifogar ett eget yttrande i de ärenden som hänskjuts till regeringen för prövning.

Enligt miljöprövningsförordningen krävs det vanligen tillstånd från mark- och miljödomstolen för gruvdrift eller gruvanläggning för brytning av malm, mineral eller kol. Enligt 17 kap. 1 § miljöbalken ska anläggningar för brytning, bearbetning eller anrikning av uranhaltigt material dessutom tillåtlighetsprövas av regeringen.

Tillåtlighetsprövningen gäller övergripande frågor om lokalisering, art och omfattning samt frågor om verksamhetens effekter på markanvändning och miljö, energi, transporter m.m. De bedömningar som ska göras är ytterst att betrakta som politiska ställningstaganden där det framstår som naturligt att regeringen har det avgörande inflytandet över huruvida verksamheten ska få komma till stånd eller inte. I samband med prövningen kan regeringen besluta om särskilda villkor för att tillgodose allmänna intressen.

Regeringens beslut är bindande för den ordinarie tillståndsmyndigheten. Denna kan alltså inte avslå en ansökan om tillstånd till en verksamhet som regeringen vid prövning enligt 17 kap. miljöbalken har funnit tillåtlig. Den kan inte heller bifalla en ansökan om tillstånd som regeringen vid prövningen har funnit otillåten. Regeringens beslut i tillåtlighetsfrågan omfattas av lagen

(2006:304) om rättsprövning av vissa regeringsbeslut, vilket innebär att Högsta förvaltningsdomstolen efter ansökan om rättsprövning prövar om regeringens avgörande strider mot någon rättsregel.

Enligt 17 kap. 6 § miljöbalken får regeringen tillåta verksamheten endast om kommunfullmäktige i den kommun där en uranfyndighet ska bearbetas har tillstyrkt detta. Någon möjlighet för regeringen att tillåta uranbrytning mot kommunens vilja finns därmed inte. Kommuner har alltså en lagfäst vetorätt mot uranbrytning inom den egna kommunen.

För drift av en anläggning för utvinning av ett kärntekniskt ämne krävs tillstånd enligt kärntekniklagen. Frågan om tillstånd enligt kärntekniklagen för uranbrytning prövas också av regeringen. Denna prövning görs parallellt och samordnat med tillåtighetsprövningen enligt miljöbalken. Strålsäkerhetsmyndigheten bereder ärendet och överlämnar med ett eget yttrande handlingarna i ärendet till regeringen.

Ansökningar om koncession för uranbrytning i Sverige

Varken Bergsstaten, miljödomstolarna eller regeringen har tagit ställning till någon ansökan om tillstånd för att bryta uran då ingen sådan ansökan har inkommit sedan brytningen i Ranstad på 1960-talet. Den kommunala vetorätten har således inte heller utnyttjats.

Uranfrågan i mineralstrategin

Den svenska mineralstrategin är avgränsad till sådana mineral som inte är att betrakta som energitillgångar. Frågor om prospektering efter eller brytning av uran berörs därmed endast indirekt av de åtgärder som strategin omfattar.

Tidigare riksdagsbehandling

Motioner om uranbrytning behandlades av utskottet senast våren 2015 (bet. 2014/15:NU14). Samtliga motioner avstyrktes. Utskottet anförde då bl.a. följande:

Utskottet konstaterar att regeringspartierna i en gemensam överenskomst har deklarerat att de inte har för avsikt att öppna för utvinning av uran i Sverige. Denna utfästelse anser utskottet vara en tillräcklig grund för att avstyrka de motionsyrkanden som gäller införande av ett förbud mot uranbrytning i Sverige.

— — —

Förslaget [...] om att det bör inrättas en statlig uranfond avstyrks också – liksom utskottet har gjort vid åtskilliga tidigare tillfällen.

I en reservation (C) framfördes uppfattningen att det borde utredas hur ett lagstiftat förbud mot uranbrytning kan införas i Sverige och att den kommunala vetorätten mot uranbrytning bör utvidgas till att även omfatta uranprospektering i alunskiffer.

Utskottets ställningstagande

Utskottet har under flera års tid avstyrkt motioner om ett förbud mot uranbrytning i Sverige. Utskottet har bl.a. hänvisat till att den gällande kommunala vetorätten mot uranbrytning har varit tillräcklig och att det är regeringen som genom sin tillåtlighetsprövning enligt 17 kap. 1 § miljöbalken avgör huruvida eventuell brytning av uran ska komma till stånd. Vid det senaste tillfället erinrade utskottet också om att regeringspartierna i en gemensam överenskommelse har deklarerat att de inte har för avsikt att öppna för utvinning av uran i Sverige.

Eftersom utskottet inte anser att det har tillkommit något nytt i frågan om uranbrytning i Sverige avstyrks återigen samtliga förslag om att införa ett förbud mot sådan brytning. Eftersom intresset för uranutvinning i Sverige dessutom tycks vara svårt anser utskottet inte att det finns något skäl att genomföra en allmän miljökonsekvensanalys av en eventuell brytning av uran i linje med vad som föreslås i motion 2015/16:2962 (M). Krav på sådana analyser kommer att ställas med stöd av miljöbalken på den som ansöker om tillstånd för uranbrytning. Förslaget i motion 2015/16:153 (M) om att det bör inrättas en statlig uranfond avstyrks också – liksom utskottet har gjort vid åtskilliga tidigare tillfällen.

Med hänvisning till det anförda avstyrks motionerna 2015/16:153 (M), 2015/16:377 (V), 2015/16:1027 (S), 2015/16:2369 (C), 2015/16:2477 (MP) och 2015/16:2962 (M). Motionerna 2015/16:377 (V) och 2015/16:2369 (C) avstyrks i de här aktuella delarna.

Skiffergas och andra kolväten

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om att införa ett förbud mot utvinning av fossila energikällor. Utskottet hänvisar till de strikta svenska miljöreglerna för utvinning av olja, gas och andra kolväten och de begränsade geologiska förutsättningarna att bedriva skiffergasutvinning genom s.k. frackning i Sverige. Utskottet påminner även om att regeringspartierna i en gemensam överenskommelse har uttalat att Sverige inte ska öppna upp för utvinning av olja eller gas.

Jämför reservation 9 (V).

Motionerna

I motion 2015/16:3004 av Anders Åkesson och Per-Ingvar Johnsson (båda C) framhålls det att nya fossila bränsletillgångar som t.ex. skiffergas riskerar att försena omställningen till förnybar energi. Miljöpåverkan och metangasutsläpp vid gas- och oljeutvinning ur skiffer är ytterligare osäkerhetsfaktorer i den globala pågående energiomställningen. Motionärerna anser att det enda

rimliga förhållningssättet är att all utvinning av fossil energi fullt ut står för sina miljökostnader. Att utvinna gas och olja ur skiffer genom hydraulisk spräckning (s.k. frackning) är också förenat med påtagliga och översiktliga miljörisiker. Med hänvisning till försiktighetsprincipen bör Sverige, enligt motionärernas uppfattning, därför införa ett förbud mot gas- och oljeutvinning ur skiffer.

För att Sverige ska vara ett föregångsland i klimatomställningen krävs politisk handlingskraft, sägs det i Vänsterpartiets partimotion 2015/16:187 av Jonas Sjöstedt m.fl. Bolag söker efter både skiffergas och skifferolja på Öland, Gotland och i Östergötland. Utvinning av ännu mer fossil energi skulle motverka den nödvändiga energiomställningen och dessutom riskera stora negativa miljöeffekter. Ett nationellt förbud mot utvinning av fossil energi bör införas (yrkande 14).

Om riksdagen inte antar det ovannämnda förslaget om ett nationellt förbud måste kommunernas självbestämmande värnas. En kommunal vetorätt mot utvinning av fossil energi bör därför enligt motionärerna införas (yrkande 15).

Vissa kompletterande uppgifter

Skiffergas

Skiffergas är naturgas som bildas och binds i berggrund som består av skiffer. Skiffer på stora djup är relativt tät, vilket tidigare har gjort det mycket svårt att producera gas ur den. Ny teknik har dock skapat förutsättningar för lönsamhet inom detta segment. För att öka tillströmningen av gas till borrhålen spräcker man skiffern med hjälp av högt vattentryck i borrhålet, och skapar därigenom sprickor kring borrhålet där gasen kan strömma till. Denna metod kallas hydraulisk spräckning (frackning). I samband med spräckningen injekteras kvartssand som håller sprickorna öppna. Förutom sand och vatten tillförs kemiska tillsatser för att minska friktionen i sprickorna. De hål som borrar för skiffergasutvinning är ofta mer eller mindre horisontella i den gasförande skiffern.

Skiffergas i Sverige

I Sverige förekommer alunskiffer i delar av Skåne, Västergötland, Östergötland, Närke, Öland, fjällkedjan och södra Östersjön. Lokalt kan den gas som påträffas inom alunskifferområdena i Östergötland, Västergötland, Närke och på Öland innehålla utvinningsbara mängder gas. Lokalt i centrala och sydvästligaste Skåne förekommer alunskiffern på större djup, vilket innebär att det skulle kunna förekomma termiskt bildad skiffergas där.

Av en rapport från SGU som publicerades i juni 2014 framgår det att frackning endast kan tillämpas inom mycket begränsade områden i Sverige. De områden där det kan finnas termiskt bildad gas och där frackning skulle kunna vara teoretiskt möjlig att använda finns i delar av Skåne. Skiffergasutvinning

bedöms dock vara olämplig på dessa platser, bl.a. på grund av läget i en tätbefolkad region, begränsade skiffervolymer och – framför allt – att den skiffer som finns inte innehåller någon större mängd gas. I Östergötland finns lokala ansamlingar av s.k. biogent bildad och därmed mer ytligt förekommande gas. Volymen och värdet av gasen i dessa områden är ur ett internationellt perspektiv dock mycket liten, och utvinning bedöms enligt den nyssnämnda SGU-rapporten endast vara möjlig i mindre skala. Man skulle i så fall använda mer konventionell utvinningsteknik och alltså inte frackning.

Bestämmelser om prospektering efter eller utvinning av naturgas

Utöver de tillstånd som utfärdas av Bergsstaten för prospektering eller utvinning är flera av de verksamheter som är aktuella för naturgas även tillstånds- eller anmälningspliktiga enligt 9 kap. miljöbalken. Bestämmelserna har redovisats närmare i utskottets betänkande 2014/15:NU14.

Här bör noteras att Naturvårdsverket i sin översyn av prövningen av miljöfarlig verksamhet har presenterat ett antal förslag som tar sikte på vilka regler som ska gälla för s.k. djupborring. Förslagen var utskickade på remiss t.o.m. den sista februari 2016.

Tidigare riksdagsbehandling

Våren 2015 avstyrkte utskottet förslag om skiffergas och annan fossil energi, varav några var desamma som de nu aktuella (bet. 2014/15:NU14). Utskottet anförde då följande:

Gasutvinning förekommer i dagsläget endast i mycket begränsad utsträckning i Sverige. De svenska miljöbestämmelser som reglerar utvinning av gas, olja eller andra kolväten kan betraktas som strikta. Förutsättningarna för utvinning av gas eller olja ur skiffer i Sverige är, enligt SGU:s bedömningar, dessutom begränsade som en följd av Sveriges geologiska förhållanden. Tillgången till gas som kan utvinnas genom s.k. hydraulisk spräckning är både för liten och lokaliserad till områden där denna utvinningsmetod är olämplig att använda. Till detta ska även fogas att regeringspartierna i en gemensam överenskommelse har uttalat att Sverige inte ska öppna för utvinning av olja eller gas.

Sammantaget anser utskottet att det anförda kan fungera som en grund för riksdagen att avslå de motioner i vilka det efterfrågas ett förbud mot gas- och oljeutvinning ur skiffer i Sverige, ett mer allmänt förbud eller en kommunal vetorätt mot utvinning av fossil energi.

I en reservation (V) förordades ett förbud mot utvinning av fossil energi alternativt en kommunal vetorätt mot sådan utvinning.

Genomförande av offshoredirektivet

I maj 2015 tog riksdagen ställning till regeringens proposition 2014/15:64 Genomförande av offshoredirektivet. I propositionen lämnade regeringen förslag som syftade till att genomföra EU:s s.k. offshoredirektiv i de delar som krävs av en medlemsstat som inte har prospektering eller utvinning av olja eller gas

till havs och som inte heller planerar att ge tillstånd till detta inom sin jurisdiktion.

I propositionen redovisas en kunskapssammanställning från SGU där de geologiska förutsättningarna för förekomsten av olja och gas beskrivs. Enligt SGU bedöms berggrunden i Bottenviken och Bottenhavet sakna förutsättningar för att det ska finnas olja och gas. När det gäller Öland, Gotland och södra Östersjön framkommer det att volymerna av utvinningsbar olja är begränsade och att utvinningen endast har bedrivits i liten skala. Även Skåneområdet och södra Kattgatt bedöms sakna förutsättningar för utvinning av olja och gas.

Regeringen föreslog att tillstånd inte ska få lämnas till olje- eller gasverksamhet. I propositionen angavs därför att undersökningstillstånd och bearbetningskoncessioner enligt kontinentalsockellagen (1966:314) och minerallagen inte ska få meddelas i fråga om olje- eller gasverksamhet till havs.

Försvarsutskottet föreslog att riksdagen skulle bifalla regeringens förslag i propositionen och att bestämmelserna skulle träda i kraft den 1 juli 2015 (bet. 2014/15:FöU9). Riksdagen biföll utskottets förslag.

Utskottets ställningstagande

Utskottet vill inledningsvis framhålla att förutsättningarna för att utvinna gas ur skiffer genom s.k. frackning kan betraktas som så gott som obefintliga i Sverige. Gasutvinning genom mer konventionella metoder kan möjligen ske på vissa platser, men då endast i mindre skala. Det bör även understrykas att de miljöregler som kringgärdar utvinning av fossil energi i Sverige kan betraktas som strikta och att det pågår en översyn och ett förtydligande av de regler som gäller för s.k. djupborring.

Noterbart i sammanhanget är också att som en följd av genomförandet av offshoredirektivet i Sverige kommer inte undersökningstillstånd och bearbetningskoncessioner enligt kontinentalsockellagen och minerallagen att kunna meddelas i fråga om olje- eller gasverksamhet till havs. Avslutningsvis konstaterar utskottet att regeringspartierna i en gemensam överenskommelse har uttalat att Sverige inte ska öppna för utvinning av olja eller gas.

Liksom förra året då motioner om förbud mot utvinning av fossil energi behandlades, är utskottets sammantagna bedömning att det anförda kan fungera som en grund för riksdagen att avslå de motioner i vilka det efterfrågas ett förbud mot gas- och oljeutvinning ur skiffer i Sverige, ett mer allmänt förbud eller en kommunal vetorätt mot utvinning av fossil energi. Förslagen i motionerna 2015/16:187 (V) och 2015/16:3004 (C) med den innebörden avstyrks därför.

Gruvdrift och samhällsutmaningar

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motioner som på olika sätt rör de samhällsutmaningar som följer i spåren av en expanderande gruvnäring. Utskottet hänvisar bl.a. till att några av förslagen har behandlats av riksdagen flera gånger tidigare och till att flera av de frågor som tas upp även uppmärksammas inom ramen för genomförandet av mineralstrategin.

Jämför reservation 10 (V).

Motionerna

Det är viktigt att trygga en fortsatt gruvbrytning i Sverige, framhålls det i motion 2015/16:1926 av Krister Hammarbergh (M). Dagens situation i Malmfälten där enskilda gör en förmögenhetsförlust utan möjlighet till kompensation enligt minerallagen är dock enligt motionären inte tillfredsställande. Det gäller även i de fall när människor som tvingas lämna sitt gamla hem erbjuds ersättningsbostäder som innebär kraftigt ökade bostadskostnader.

Minerallagen tar ingen hänsyn till att en fastighetsägare strax utanför koncessionsområdet och där det saknas markanvisning kan lida skada om egendomen blir omöjlig att sälja och därmed tappar sitt värde. De människor som i dag inte kan avyttra sina fastigheter och därmed lider en förmögenhetsskada på grund av gruvdriften bör enligt motionären därför omfattas av mineralagens regler om inlösen och ersättning för uppkommen skada (yrkande 1).

Motionären framhåller även att kompensationen vid inlösen av bostäder många gånger understiger produktionspriset för en ny fastighet. Många äldre som bor i en hyresrätt riskerar att få en kraftigt ökad hyreskostnad på grund av att bostadshuset blivit inlöst och nyproduktionskostnaden för ersättningsbostaden överstiger ersättningen för inlösen. Motionären anser därför att om marknadsvärdet för den gamla bostaden är lägre än för en motsvarande bostad bör inlösenssumman kunna grundas på nyproduktionskostnaden (yrkande 2).

Gruvindustrin är en strategiskt viktig näring för Sverige, sägs det inledningsvis i kommittémotion 2015/16:377 av Håkan Svenneling m.fl. (V). Motionärerna menar dock att en modernisering av det svenska samhället, som möter olika miljö- och klimatutmaningar, måste innebära att även gruvnäringen utvecklas i samklang med övriga delar av samhället. Motionärerna vill se ett integrerat jämställdhetsarbete i allt utvecklingsarbete kring gruv- och mineralindustrin och anser därför att de berörda länsstyrelserna bör ges ett förstärkt uppdrag att verka för en allsidig utveckling av gruvsamhällena så att de attraherar både kvinnor och män (yrkande 21).

Vissa kompletterande uppgifter

Tidigare riksdagsbehandling

Utskottet har vid åtskilliga tillfällen under de senaste åren behandlat likalydande eller snarlika motioner om samhällsomvandlingarna i Malmfälten. En motion som helt överensstämmer med motion 2015/16:1926 (M) har exempelvis avstyrkts ett antal gånger tidigare, senast våren 2015. Vid det senaste tillfället anförde utskottet bl.a. följande (bet. 2014/15:NU14):

De samhällsutmaningar som följer av gruvbranschens cykliska karaktär har uppmärksamrats inom ramen för den förra regeringens mineralstrategi. Ett antal åtgärder som har koppling till dessa frågor har antingen genomförts eller finns utlagda som uppdrag till olika myndigheter. Bland dessa märks insatser för att förbättra dialogen mellan ren- och gruvnäringarna, arbete med att ta fram en handbok som ska underlätta för de kommuner som står inför gruvetableringar och ett nationellt program för att kommuner och aktörer med regionalt utvecklingsansvar lättare ska kunna tillvarata utvecklingspotentialen i samband med exempelvis en gruvetablering. Ett underlag till stöd för kommunernas fysiska planering i samband med dylika etableringar håller också på att tas fram.

Utskottet noterar vidare att den gruvsamordnare som den förra regeringen tillsatte kommer att slutrapportera sitt uppdrag inom de närmaste månaderna. Gruvsamordnarens erfarenheter kan väntas utgöra en värdefull del av underlaget för de fortsatta angelägna diskussionerna om hur gruvnäringen på bästa sätt ska samexistera med den omgivande naturmiljön och lokalsamhället.

När det gäller frågor om gruvnäringens expansion i Kiruna och Malmberget [...] noterar utskottet att de ersättningsfrågor som har uppkommit i samband med att boende har tvingats lämna sina hem hittills har kunnat lösas genom frivilliga avtal. Det har alltså inte varit nödvändigt att tillämpa de ersättningsprinciper som är reglerade i expropriationslagen. Möjligen blir utmaningarna större på detta område när LKAB nu på allvar har inlett förhandlingarna med den inte obetydliga mängd enskilda och företag som tvingas flytta sin verksamhet som en följd av att Kirunas stadskärna ska omlokaliseras. Här förutsätter utskottet att LKAB som ett helstatligt företag tar det betydande sociala ansvar som vilar på dem i enlighet med de riktlinjer som styr bolagets verksamhet.

[...] Utskottet har vidare förståelse för de olägenheter som kan drabba enskilda i de samhällen där gruvexpansion pågår och inser att de ersättningsfrågor som uppkommer när fastigheter måste tas i anspråk kan innebära påfrestningar för dem som berörs. Utskottet finner det dock mindre ändamålsenligt att, som motionären efterfrågar, göra ändringar i mineralagen för att komma till rätta med eventuella problem på detta område. Snarare är det ersättningsreglerna i expropriationslagen – till vilka mineralagen hänvisar – som i första hand bör justeras. Vissa sådana justeringar gjordes emellertid så sent som 2010 i syfte att stärka fastighetsägarnas ställning i ersättningshänseende och att därigenom stärka äganderätten.

Våren 2014 behandlade utskottet ett yrkande på temat jämställdhet inom gruvbranschen som var likalydande med det i den nu aktuella motionen 2015/16:377 (V) (bet. 2013/14:NU14). Utskottet påpekade då att kompetensförsörjning som möter näringens och regionernas behov är ett av de åtgärdsområden som tas upp i mineralstrategin. Ökad jämställdhet inom näringen nämns som en nyckelfråga för att öka rekryteringsbasen och för att stärka

näringsens attraktivitet. Vidare anförde utskottet att gruvindustrisektorn har tagit fram en forsknings- och innovationsagenda där man har identifierat jämställdhet i gruvdriften som ett strategisk viktigt delområde. Det sägs i sammanhanget bl.a. att strukturella krafftåg för jämställdhet i gruvsektorn är en av de viktigaste insatserna för att kunna uppfylla visionen.

Ersättningsregler vid ingrepp med stöd av minerallagen

Som har nämnts tidigare i betänkandet är markägaren garanterad ersättning vid ingrepp i markägares rättigheter med stöd av minerallagen. Skada eller intrång som föranleds av undersökningsarbete ska ersättas av den som har ett undersökningstillstånd eller en koncession med vars stöd arbetet bedrivs. Ofta bestäms ersättningens storlek genom frivilliga uppgörelser mellan koncessionsinnehavaren och markägaren. Om sådana uppgörelser inte kan nås bestäms ersättningen vid intrång med stöd av minerallagen enligt expropriationsrättsliga principer (4 kap. expropriationslagen [1972:719]).

En utgångspunkt för att kunna beräkna ersättningens storlek är att fastighetsägaren ska hållas skadeslös för den förmögenhetsminskning som markavståndet medför. Om en hel fastighet tas i anspråk ska löseskilling betalas med ett belopp som motsvarar fastighetens marknadsvärde. Vid expropriation av en del av en fastighet ska intrångsersättning betalas för den minskning av fastighetens marknadsvärde som uppkommer genom expropriationen. Fastighetsägaren har därutöver rätt till ersättning för annan skada av ekonomisk art, t.ex. kostnader för att flytta eller för att aveckla en rörelse.

Den 1 augusti 2010 infördes vissa ändringar i reglerna om ersättning i expropriationslagen. Numera betalas, i form av ytterligare löseskilling eller intrångsersättning, ett schabloniserat påslag om 25 procent på ersättningen för en fastighets marknadsvärde eller marknadsvärdesminskning. Vidare avskaffades en begränsningsregel för ersättningen (den s.k. presumptionsregeln) och möjligheten att göra avdrag från ersättningen (s.k. toleransavdrag). En grundläggande avsikt med ändringarna var att stärka fastighetsägarnas ställning i ersättningshänseende och att därigenom stärka äganderätten.

Beredningsunderlaget för lagändringarna utgjordes av bl.a. slutbetänkandet Nya ersättningsbestämmelser i expropriationslagen, m.m. (SOU 2008:99) från Utredningen om expropriationsersättning. Enligt utredningen förekommer s.k. frivilliga uppgörelser om överlåtelse och upplåtelse av egendom i mycket stor omfattning och då utan att reglerna om tvångsförfogande direkt tillämpas. Enligt utredningen är ersättningarna generellt sett högre i de frivilliga uppgörelserna.

Expropriationsrättsliga frågor bereds av civilutskottet.

Samhällsomvandlingarna i Kiruna och Malmberget

Utskottet har redogjort för historiken bakom samhällsomvandlingen i Malmfälten ett flertal gånger – senast våren 2015 – liksom för de principer som LKAB följer i samband med att gruvornas expansion påverkar det omgivande

samhällena (se bet. 2014/15:NU14). Här kan upprepas att LKAB hittills har löst fastighetsfrågor genom frivilliga förvärv. Bolaget säger sig agera i linje med expropriationslagens lydelse om att ersättningen ska motsvara marknadsvärdet för ett likvärdigt boende på orten. Om den koncession som har lett till markanvisningen har meddelats efter den 31 juli 2010 ska dessutom ett tillägg om 25 procent utgå. Av förra årets mineralpolitiska betänkande framgår också att LKAB har slutit samarbetsavtal med Kiruna respektive Gällivare kommun som gäller hur bolaget ska kompensera förlusten av en sådan kommunal infrastruktur som måste ersättas som en följd av gruvornas expansion.

I januari 2016 presenterade LKAB fler detaljer för samhällsomvandlingen i Malmberget. De nya planerna följer den etappindelning som beslutades gemensamt med Gällivare kommun redan 2012. På grund av kommande markrörelser orsakade av gruvbrytningen ska stora delar av Malmberget vara utflyttade under 2019.

Knappt 1 800 bostäder omfattas av den detaljerade tidplanen i Malmberget. Fram till 2019 ska de boende ha blivit kompenserade och flyttat till nya bostäder. Tidsplanen för köp gäller alla kategorier av fastighetsägare i de berörda områdena, medan planen för flytt framför allt gäller bostäder.

Ersättningsmodeller fastställda

Under 2015 tog LKAB:s styrelse beslut om hur bolaget i fortsättningen ska ersätta fastighetsägare, boende och näringsidkare som påverkas av gruvbrytningen. Villaägare och fastighetsägare som äger hyreshus kommer att erbjudas två valmöjligheter, antingen ett ersättningshus som är likvärdigt med det nuvarande eller en summa pengar som motsvarar marknadsvärdet plus 25 procent. De som äger en bostadsrätt ersätts med en summa pengar. LKAB:s erbjudande baseras på två grunder. Ersättningen utgörs av ett belopp per kvadratmeter boyta, som motsvarar kvadratmeterpriset för en nyproducerad bostadsrätt i Malmfälten, samt ett tillägg som baseras på en individuell bedömning av skick och standard på nuvarande bostadsrätt.

Hänsyn kommer att tas till skick och standard på bostaden eller fastigheten. Det innebär att den som har renoverat och byggt om sin villa, sin bostadsrätt eller sitt hyreshus och med det har fått en högre standard får en högre värdering än den som inte har gjort detta.

Hyresgäster som inte äger en fastighet får förtur till både äldre och nya hyresrätter. Den som flyttar till en nyproduktion ersätts med en hyrestrappning, vilket innebär att hyresgästen behåller sin nuvarande hyresnivå under det första året och sedan ökar hyran successivt under sju år. LKAB har därmed utökat tidsramen för trappning, som tidigare har gällt under fem år. Oavsett hyresvärd omfattas alla hyresgäster som måste flytta av LKAB:s hyrestrappning.

Näringsidkare som omlokaliseras kompenseras i flera delar. De som äger sin fastighet får ett erbjudande om en ersättningsfastighet, och näringsidkare

som hyr blir erbjudna en ny lokal med en hyrestrappning upp till fem år. Utöver det står LKAB för omlokaliseringkostnader och resultatbortfall i samband med flytten.

Statlig gruvsamordnare och Malmfältsgruppen

I september 2012 utsåg den dåvarande näringsministern Annie Lööf Tillväxtverkets förra generaldirektör Christina Lugnet till samordnare för insatser i samband med gruvnäringens expansion i Norrbottens län, Västerbottens län, Gävleborgs län, Västmanlands län, Uppsala län, Örebro län och Dalarnas län.

I gruvsamordnarens uppdrag ingick att sammanföra och underlätta dialogen mellan aktörer vars verksamhetsområden berörs av frågor som uppkommer med anledning av gruvindustrins expansion i Sverige.

Gruvsamordnaren slutrapporterade sitt uppdrag i mars 2015 (Hållbar gruvnäring kräver en klimatsmart industristrategi och en helhetssyn på Sveriges naturresurser – Förslag till Industri 5.0). Eftersom jämställdhetsfrågor tas upp i motion 2015/16:377 (V) kan det nämnas att gruvsamordnaren framhåller att en bredare arbetsmarknad och ökad attraktivitet för både kvinnor och män som bor i en gruvkommun är av avgörande betydelse för en positiv utveckling i en sådan kommun.

Enligt uppgift från Näringsdepartementet finns det en del förslag i gruvsamordnarens rapport som eventuellt kommer att undersökas närmare. Detta kommer emellertid mest troligt ske först sedan övriga åtgärder inom ramen för mineralstrategin har avrapporterats.

Sedan 2005 finns den s.k. Malmfältsgruppen. Gruppen är ett högnivåforum för dialog i övergripande frågor som rör gruvnäringens tillväxt i Malmfälten och består av företrädare för Regeringskansliet samt representanter från Kiruna och Gällivare kommuner, länsstyrelsen i Norrbottens län och LKAB. Gruppens senaste möte hölls i januari 2016 under ledning av närings- och innovationsminister Mikael Damberg.

Samhällsomvandlingsfrågor i mineralstrategin

Ett av de fem strategiska områden som identifieras i mineralstrategin är dialog och samverkan som främjar innovation och tillväxt. Inom ramen för detta område listas bl.a. åtgärdsområdet Tydligare ansvarsfördelning och bättre informationsflöde mellan näringens aktörer. Den målbild som målas upp är att dialogen mellan de aktörer som berörs av och bidrar till gruv- och mineralnäringens verksamhet ska främjas i syfte att förbättra informationsutbyte, möjliggöra proaktivt planeringsarbete och minska potentiella konfliktsituationer.

Som ett led i genomförandet av mineralstrategin gav den förra regeringen i september 2013 Tillväxtverket i uppdrag att ta fram en handbok för kommuner som står inför gruvetableringar. Syftet med handboken är bl.a. att belysa vilka åtgärder som kan behöva vidtas av kommunen för att få en effektiv och ändamålsenlig beslutsprocess. Handboken levererades till Näringsdepartementet i juni 2015 och gavs då även ut till kommuner och andra myndigheter. Därefter

har det genomförts ett arbete med att utvärdera och identifiera hur handboken kan utvecklas. I slutet av mars 2016 presenterade Tillväxtverket slutrapporten *Handbok för kommuner som står inför stora gruvetableringar, eller expansion av befintliga gruv- och täktverksamheter*.

En mer jämställd gruvnäring

När det gäller det som sägs i motion 2015/16:377 (V) om vikten av ökad jämställdhet inom gruv- och mineralnäringen kan nämnas att Vinnova har tagit fram en s.k. strategisk innovationsagenda med titeln *Genusmedveten gruvnäring*. Agendan ska inte bara underlätta för mer jämställda personalstrukturer i gruvindustrin utan också skapa en föregångsmodell för en socialt hållbar och internationellt attraktiv arbetsplatskultur.

Inom projektet *Nordic mining and the search for women* undersöker forskare jämställdhetsambitionerna och jämställdhetsarbetet i den nordiska gruvbranschen. De ska kartlägga andelen kvinnor som arbetar i produktionen och undersöka branschens jämställdhetsinsatser för att hitta goda exempel som kan vägleda det framtida arbetet. Enligt de som arbetar i projektet är gruvbranschen väl medveten om problemet med den manliga dominansen i yrket och har jobbat aktivt med frågan under en lång tid. Enligt forskarna finns viljan att förändra men det saknas verktyg och kunskap för att överföra den ambitionen till praktisk handling. Projektet löper under perioden 2014–2016 och har finansierats av Nordiska ministerrådets expertnätverk Nordmin, som verkar för en hållbar mineral- och gruvindustri.

I sammanhanget kan också nämnas att det har tagits fram en regional mineralstrategi för Norrbottens och Västerbottens län i samverkan mellan de båda länsstyrelserna, Region Västerbotten, Norrbottens läns landsting, Umeå universitet och Luleå tekniska universitet. I strategin lyfts jämställdhet fram som en viktig hållbarhetsfaktor och det sägs att jämställdhet och metoder för jämställdhetsintegrering ska genomsyra alla förslag i strategin. Att verka för ökad jämställdhet pekas också ut som en prioritering under rubriken *Kompetensförsörjning*. Det påpekas att jämställdhet är en förutsättning och strategi för utveckling av en hållbar och konkurrenskraftig svensk gruvindustri och att det därför viktigt att den regionala mineralstrategin även inkluderar dessa frågor.

Avslutningsvis bör det påminnas om att länsstyrelserna enligt 2 § i sin instruktion (2007:825) redan har i uppgift att samordna regionala aktörer i arbetet med att göra verksamheterna mer jämställda. Därutöver kan nämnas att på regeringens uppdrag har aktörer med regionalt utvecklingsansvar i länen tagit fram regionala handlingsplaner för jämställd regional tillväxt. Dessa har tydliggjort ansvaret för jämställdhet i det regionala tillväxtarbetet och skapat strukturer för ett fortsatt arbete med jämställdhetsintegrering i samtliga län.

Utskottets ställningstagande

Utskottet har vid åtskilliga tillfällen under de senaste åren avstyrkt samma förslag som i år finns i motion 2015/16:1926 (M). Utskottet hänvisar nu i första

hand till det som då har redovisats och som till viss del har refererats ovan. Utöver detta konstaterar utskottet att sedan våren 2015 då utskottet senast behandlade förslagen, har LKAB:s styrelse fastställt modeller för hur bolaget ska ersätta de fastighetsägare, boende och näringsidkare som påverkas av gruvbrytningen i Malmfälten. Utskottet ser positivt på att bolaget och de berörda i möjligaste mån kan nå frivilliga överenskommelser i ersättningsfrågorna och ser ingen anledning att heller denna gång ställa sig bakom förslagen i den nyssnämnda motionen. Motionen avstyrks således även denna gång.

När det gäller det som sägs i motion 2015/16:377 (V) om ett förstärkt uppdrag till länsstyrelserna konstaterar utskottet inledningsvis att utskottet behandlade ett likalydande yrkande våren 2014 (bet. 2013/14:NU14). Av det utskottet då anförde finns skäl att upprepa att kompetensförsörjning som möter näringens och regionernas behov är ett av de åtgärdsområden som tas upp i den nationella mineralstrategin och att ökad jämställdhet inom näringen nämns som en nyckelfråga för att öka rekryteringsbasen och för att stärka näringens attraktivitet. Utöver detta noterar utskottet att det pågår forskning med inriktning på att ta fram de verktyg och den kunskap som behövs för att kunna överföra en ökad medvetenhet inom branschen om betydelsen av större jämställdhet till praktisk handling.

Utskottet konstaterar att det pågår ett viktigt arbete som har förutsättning att fungera som en grund för bl.a. länsstyrelsernas arbete med att öka jämställdheten inom gruvsektorn. I några län i norra Sverige där gruvnäringen har stor betydelse för samhällsutvecklingen har jämställdhetsfrågorna för övrigt redan lyfts fram som centrala inom ramen för en regional mineralstrategi. Erfarenheterna från genomförandet av de åtgärder som listas i denna regionala strategi bör kunna resultera i värdefull kunskap som även kan komma andra aktörer med regionalt utvecklingsansvar till gagn. Att som föreslås i motionen peka ut just länsstyrelserna som uppdragstagare förefaller enligt utskottets uppfattning för övrigt vara mindre ändamålsenligt då det i många delar av landet är andra aktörer som har huvudansvaret för det regionala utvecklingsarbetet. Utskottets sammantagna bedömning är att ett tillkännagivande från riksdagen om ett förstärkt uppdrag till länsstyrelserna i linje med vad som föreslås i motionen i dagsläget inte är påkallat.

Sammantaget innebär detta att utskottet avstyrker motionerna 2015/16:377 (V) och 2015/16:1926 (M). Den förstnämnda motionen avstyrks i den aktuella delen.

Reservationer

1. Den svenska mineralstrategin, punkt 1 (M, C, L, KD)

av Lars Hjalmered (M), Hans Rothenberg (M), Helena Lindahl (C), Ann-Charlotte Hammar Johnsson (M), Penilla Gunther (KD), Jörgen Warborn (M) och Maria Weimer (L).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna
2015/16:1189 av Lars Hjalmered m.fl. (M, C, FP, KD) yrkande 6 och
2015/16:2455 av Lars Hjalmered m.fl. (M) yrkande 10.

Ställningstagande

Alliansregeringen tog ett ambitiöst samlat strategiskt grepp om den svenska gruv- och mineralnäringen i syfte att ta till vara de möjligheter som ges och för att Sverige ska fortsätta att utvecklas som EU:s ledande gruvnation. Strategiska områden för en långsiktigt hållbar mineralanvändning identifierades, ett betydande antal konkreta åtgärder presenterades och medel avsattes för att finansiera de olika insatserna. Strategin är en viktig vägledning för en fortsatt aktiv och konkurrenskraftig gruvnäring i Sverige som bedrivs i samklang med både miljö och omgivande näringar. Strategin ska skapa de bästa förutsättningarna för en mineralpolitik som ska stärka konkurrenskraften i svensk gruv- och mineralnäring. På så sätt kan Sverige behålla och förstärka sin position som EU:s ledande gruvland. Sveriges mineraltillgångar ska nyttjas på ett långsiktigt hållbart sätt, med beaktande av ekologiska, sociala och kulturella dimensioner så att natur- och kulturmiljöer bevaras och utvecklas.

Dessvärre upplever vi inte att den nuvarande regeringen har samma intresse för gruv- och mineralnäringsfrågorna som den förra. Visserligen pågår ett arbete med att genomföra återstående åtgärder inom ramen för mineralstrategin, men engagemanget i genomförandet lämnar en hel del i övrigt att önska. Det finns, enligt vår uppfattning, dessutom anledning att befara att de hittillsvarande erfarenheterna inte tas till vara på ett effektivt sätt, vilket vi beklagar.

I likhet med vad som sägs i motionerna 2015/16:1189 (M, C, L, KD) och 2015/16:2455 (M) anser vi att flera steg måste tas för att Sverige ska kunna fullfölja mineralstrategin. Riksdagen bör därför genom ett tillkännagivande till regeringen påtala vikten av att arbetet med den nationella mineralstrategin fortsätter. Därmed tillstyrker vi de båda nyssnämnda motionerna i de aktuella delarna.

2. **Minerallagen och miljöbalken, punkt 2 (SD)**

av Josef Fransson (SD) och Mattias Bäckström Johansson (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen delvis motion

2015/16:2850 av Josef Fransson m.fl. (SD) yrkande 3 och avslår motionerna

2015/16:377 av Håkan Svenneling m.fl. (V) yrkande 17,

2015/16:1331 av Margareta Cederfelt och Finn Bengtsson (båda M),

2015/16:2167 av Emilia Töyrä m.fl. (S) yrkande 5 och

2015/16:3003 av Anders Åkesson och Göran Lindell (båda C) yrkandena 1 och 2.

Ställningstagande

Den svenska gruvnäringen har långa anor och är alltjämt en mycket betydelsefull arbetsgivare i vissa regioner. Gruvnäringen har under många år svarat för ett anseeligt tillskott till statskassan och bidragit med en betydande export till gagn för den svenska ekonomin. Vi och Sverigedemokraterna vill stimulera och bidra till gruvnäringens tillväxt på flera sätt.

Samtidigt är vi medvetna om att mineralutvinning oundvikligen innebär vissa ingrepp i den svenska naturen. Dylika ingrepp måste i möjligaste mån återställas när gruvbrytningen har upphört, vilket bl.a. kan medföra kostsamma marksaneringsinsatser. Vi anser inte att det är skattebetalarna som ska behöva stå för den efterbehandling som kan behövas i områden som har förorenats eller vanställt på något annat sätt av gruvindustrin. Enligt vår uppfattning behövs det en lagändring som på ett bättre sätt än i dag säkerställer att verksamhetsutövarna kan finansiera återställningen av ett gruvområde. En variant som vi förordar är att bearbetningskoncessionen villkoras med att koncessionsinnehavaren löpande avsätter medel som ska kunna täcka de sanerings- och återställningskostnader som bedöms återstå då verksamheten är avslutad. Denna hållning överensstämmer i huvudsak med det som anförs i motion 2015/16:2850 (SD) på detta tema. Motionen tillstyrks delvis i den aktuella delen.

De övriga motionerna i avsnittet avstyrks i de aktuella delarna.

3. Minerallagen och miljöbalken, punkt 2 (V)

av Birger Lahti (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2015/16:377 av Håkan Svenneling m.fl. (V) yrkande 17 och avslår motionerna

2015/16:1331 av Margareta Cederfelt och Finn Bengtsson (båda M),

2015/16:2167 av Emilia Töyrä m.fl. (S) yrkande 5,

2015/16:2850 av Josef Fransson m.fl. (SD) yrkande 3 och

2015/16:3003 av Anders Åkesson och Göran Lindell (båda C) yrkandena 1 och 2.

Ställningstagande

De regionala skillnaderna i Sverige ökar på ett alarmerande sätt. Livsvillkoren försämras och det blir allt svårare att bo och verka på landsbygden. Nya gruv-etableringar kan skapa framtidstro i regioner som tidigare har drabbats av hög arbetslöshet och utflyttning. Samtidigt har gruvbrytning en stor påverkan på omgivningen, vilket kan förvärras av att minerallagen är exceptionellt förmånlig för gruv- och prospekteringsbolagen utan att på ett godtagbart sätt värna den natur och de människor som påverkas negativt av verksamheten.

För min del är det en självklarhet att gruv- eller prospekteringsverksamhet inte ska få bedrivas i vissa områden. Ett lagstiftat förbud mot sådan verksamhet i naturreservat, Natura 2000-områden och världsarvsområden skulle inte bara rädda känsliga natur- och kulturmiljöer utan även underlätta handläggningen av ärenden som berör sådana områden. Med det anförda tillstyrker jag förslaget i motion 2015/16:377 (V) om ett tillkännagivande om att Bergsstaten inte ska kunna bevilja undersökningstillstånd i de tre ovan uppräknade områdestyperna. Övriga motioner i avsnittet avstyrks i de aktuella delarna.

4. Avgifter och ersättningar, punkt 3 (M)

av Lars Hjalmered (M), Hans Rothenberg (M), Ann-Charlotte Hammar Johansson (M) och Jörgen Warborn (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2015/16:2455 av Lars Hjalmered m.fl. (M) yrkande 11 och avslår motionerna

2015/16:377 av Håkan Svenneling m.fl. (V) yrkandena 19 och 20,

2015/16:866 av Penilla Gunther (KD),

2015/16:1765 av Mats Green (M),

2015/16:2807 av Jabar Amin (MP) och

2015/16:2850 av Josef Fransson m.fl. (SD) yrkande 1.

Ställningstagande

Vi har inte några avgörande invändningar mot den nuvarande mineralersättningens konstruktion. Däremot anser vi att det bör övervägas hur markägarnas rättigheter kan stärkas när ett gruvbolag går i konkurs och då inte längre kan betala ut mineralersättning. Gruvbolagens konkurser i Pajala och Dannemora under de senaste åren har bidragit till att detta problem har kommit fram i ljuset samtidigt som konkursförvaltarna i de båda omnämnda fallen har påpekat att rättsläget är oklart när det gäller om mineralersättningen ska betraktas som en prioriterad fordran. Bergmästaren har å andra sidan drivit på för markägarnas rätt till mineralersättning och flaggat för att dra in bearbetningskoncessionen om inte mineralersättningen betalas ut. Både vi och bergmästaren ser det som principiellt viktigt att få klarhet i om markägare ska ha en prioriterad ställning efter en gruvkonkurs och därmed större chans att få ut sin mineralersättning.

Mot den bakgrunden anser vi att regeringen bör se över markägarnas rättigheter som fordringsägare gällande sin del av mineralersättningen. Detta överensstämmer med det som efterfrågas i motion 2015/16:2455 (M). Motionen tillstyrks därför i den aktuella delen. Övriga motioner i avsnittet avstyrks i de aktuella delarna.

5. Avgifter och ersättningar, punkt 3 (SD)

av Josef Fransson (SD) och Mattias Bäckström Johansson (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2015/16:2850 av Josef Fransson m.fl. (SD) yrkande 1 och

avslår motionerna

2015/16:377 av Håkan Svenneling m.fl. (V) yrkandena 19 och 20,

2015/16:866 av Penilla Gunther (KD),
2015/16:1765 av Mats Green (M),
2015/16:2455 av Lars Hjälmered m.fl. (M) yrkande 11 och
2015/16:2807 av Jabar Amin (MP).

Ställningstagande

Sverige har rikliga förekomster av mineraler, och gruvnäringen är mycket betydelsefull såväl för vissa regioner som för nationen som helhet. Vi och Sverigedemokraterna ser landets mineralresurser som det svenska folkets tillgångar och anser därför att det är rimligt att det värde som dessa tillgångar genererar ska komma medborgarna till del.

Mot den bakgrunden står vi bakom förslaget i motion 2015/16:2850 (SD) om att reformera mineralersättningen. Genom mineralersättningens nuvarande konstruktion erhåller staten en alldeles för liten andel av det värde som gruvnäringen genererar samtidigt som staten tvingas stå för tunga investeringar i bl.a. infrastruktur. Vi anser att det finns ett ömsesidigt intresse mellan staten och gruvnäringen i dessa frågor och att en reformerad mineralersättning skulle kunna göra det enklare för staten att bedriva en aktiv gruv- och mineralpolitik. Vi föreslår därför att mineralersättningen höjs från nuvarande 2 promille till totalt 5 procent. Markägarens andel bör kvarstå på den nuvarande nivån medan resterande del ska tillfalla staten. Vi anser också att statens andel ska placeras i en fond och öronmärkas för satsningar på att stimulera utveckling och sysselsättning på landsbygden.

Sammantaget innebär det sagda att vi tillstyrker den här aktuella delen i motion 2015/16:2850 (SD). Övriga motioner i avsnittet avstyrks i de aktuella delarna.

6. Avgifter och ersättningar, punkt 3 (V)

av Birger Lahti (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2015/16:377 av Håkan Svenneling m.fl. (V) yrkandena 19 och 20 samt
avslår motionerna
2015/16:866 av Penilla Gunther (KD),
2015/16:1765 av Mats Green (M),
2015/16:2455 av Lars Hjälmered m.fl. (M) yrkande 11,
2015/16:2807 av Jabar Amin (MP) och

2015/16:2850 av Josef Fransson m.fl. (SD) yrkande 1.

Ställningstagande

Sedan 2005 finns det en s.k. mineralersättning som regleras i minerallagen. Bestämmelserna om mineralersättning syftar bl.a. till att uppnå en bättre balans mellan exploitörer och markägare. Ersättningen ska motsvara 2 promille av värdet av de mineral som omfattas av koncessionen och som har brutits under året. Av ersättningen ska tre fjärdedelar tillfalla fastighetsägarna inom koncessionsområdet och en fjärdedel staten.

Gruvnäringen i Sverige är den lägst beskattade gruvnäringen av samtliga i världen, vilket bidrar till att Sverige är ett mycket attraktivt land för mineralprospektörer. En annan förklaring till detta är att den mineralersättning som koncessionsinnehavarna måste betala till staten och markägarna är mycket liten i en internationell jämförelse. Risken är att det gällande regelverket lockar hit oseriösa aktörer som ställer till oåterkalleliga miljöskador och som inte vill eller har möjlighet att göra rätt för sig när gruvkonjunkturen viker nedåt. Mineralutvinning står ofta mot andra intressen, vilket ställer stora krav på att gruvnäringen tar till vara och värnar gemensamma miljöutrymmen, ligger i framkant när det gäller att använda miljövänlig teknik och tar ansvar för det lokala och regionala samhället. Lycksökare svarar knappast upp mot dessa krav.

I likhet med vad som sägs i motion 2015/16:377 (V) anser jag att regeringen bör tillsätta en utredning som ser över regelverket för gruvnäringen – inklusive frågan om nivån på mineralersättningen – i syfte att skapa en långsiktigt hållbar näring som främjar utvecklingen på landsbygden. Utredningen bör särskilt beakta hur en reformerad mineralersättning ska kunna komma de berörda bygderna till del på ett bättre sätt. Med det anförda tillstyrks motionen i de berörda delarna. De övriga motionerna i avsnittet avstyrks i de aktuella delarna.

7. Uranbrytning, punkt 4 (C)

av Helena Lindahl (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2015/16:2369 av Anders W Jonsson m.fl. (C) yrkande 20 och
avslår motionerna
2015/16:153 av Edward Riedl (M),
2015/16:377 av Håkan Svenneling m.fl. (V) yrkande 18,

2015/16:1027 av Matilda Ernkrans (S),
2015/16:2477 av Stina Bergström (MP) och
2015/16:2962 av Jan R Andersson (M).

Ställningstagande

Jag och Centerpartiet vill påskynda omställningen till det klimatneutrala samhället och anser att det är viktigt att Sverige tydligt profilerar sig som ett föregångsland när det gäller utveckling och användning av förnybar energi. Centerpartiet har under alliansregeringens två mandatperioder agerat kraftfullt för att ställa om Sveriges energisystem i hållbar riktning. Utvecklingen har varit mycket positiv. Det är vidare allmänt känt att Centerpartiet hyser en betydande skepsis mot kärnkraftens roll i det svenska energisystemet. Den energipolitiska överenskommelse som 2009 slöts mellan allianspartierna innebar också tydliga begränsningar av en fortsatt utbyggnad av den svenska kärnkraften. Kraftigt sjunkande elpriser har dessutom bidragit till att de ekonomiska förutsättningarna för investeringar i ny kärnkraft eller fortsatt drift av de befintliga reaktorerna har försämrats drastiskt.

Med ett hållbart energisystem och ett klimat neutralt samhälle i sikte är vår vision att Sverige inom en generation ska vara ett samhälle som är fritt från kärnkraft och i stället drivs av energi som till 100 procent är förnybar. Mitt och Centerpartiets mål är att Sveriges energisystem ska vara helt förnybart 2040. I det samhället finns ingen plats för kärnkraften och det bör därför inte heller utvinnas uran i Sverige.

Utöver uranets centrala roll som insatsvara vid produktion av kärnenergi innebär brytning av uran i sig avsevärda direkta miljörisker. Så i landskapet, förgiftat grundvatten och strålningsrisker är bara några exempel på vad en urangruva kan åsamka regioner som kanske främst vill profilera sig genom orörd natur, satsningar på turism och de gröna näringarna. Med instämmande i vad som sägs i motion 2015/16:2369 (C) anser jag därför att riksdagen ska ställa sig bakom ett tillkännagivande om att det ska införas ett nationellt förbud mot uranbrytning Sverige.

Sammantaget innebär det sagda att jag tillstyrker den nyssnämnda motionen i den aktuella delen. De övriga motionerna i avsnittet avstyrks i de här aktuella delarna.

8. Uranbrytning, punkt 4 (V)

av Birger Lahti (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2015/16:377 av Håkan Svenneling m.fl. (V) yrkande 18 och avslår motionerna

2015/16:153 av Edward Riedl (M),

2015/16:1027 av Matilda Ernkrans (S),

2015/16:2369 av Anders W Jonsson m.fl. (C) yrkande 20,

2015/16:2477 av Stina Bergström (MP) och

2015/16:2962 av Jan R Andersson (M).

Ställningstagande

Jag och Vänsterpartiet anser att regeringen bör utreda hur ett lagstiftat förbud mot uranbrytning kan införas i Sverige. Gruvbrytning innebär alltid negativ miljöpåverkan, men när det gäller just utvinning av uran blir miljöbelastningarna så allvarliga att ett allmänt brytningsförbud är högggradigt motiverat. Den riksdagsmajoritet som inte väljer att lagstifta mot uranbrytning måste också vara beredd att ta ansvar för den skadade naturmiljön, det radioaktiva avfallet och de giftiga tungmetaller som frigörs vid uranbrytning. Samma riksdagsmajoritet måste också möta människorna i de bygder där redan själva prospekteringen efter uran sprider oro och hämmar utvecklingen – människor vars livsmiljöer, ströv-, jakt- eller fiskeområden riskerar att förstöras under över-skådlig tid.

För mig är det en självklarhet att lokala och regionala aktörer tillåts utöva betydande inflytande över beslut om uranbrytning. Det kommunala vetot mot uranbrytning är, enligt min uppfattning, således ett centralt inslag vid prövningen av tillstånd för sådan brytning. För att avlasta kommunerna denna svåra fråga och för att värna nationella intressen genom att säkerställa att uranbrytning inte kommer till stånd är ett lagstiftat nationellt förbud dock den bästa vägen.

I likhet med vad som föreslås i motion 2015/16:377 (V) anser jag att regeringen därför bör utreda hur ett sådant förbud mot uranbrytning kan införas. Riksdagen bör således bifalla motionen i den aktuella delen. De övriga motionerna i avsnittet avstyrks i de här aktuella delarna.

9. Skiffergas och andra kolväten, punkt 5 (V)

av Birger Lahti (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 5 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2015/16:187 av Jonas Sjöstedt m.fl. (V) yrkandena 14 och 15 samt avslår motion

2015/16:3004 av Anders Åkesson och Per-Ingvar Johnsson (båda C).

Ställningstagande

Hotet mot klimatet måste tas på allra största allvar. Om Sverige ska kunna vara ett föregångsland i klimatomställningen krävs det enligt min och Vänsterpartiets uppfattning en politisk handlingskraft som baseras på en tydlig målsättning att ställa om energisystemet till att helt baseras på förnybara energikällor. Denna grundläggande hållning är oförenlig med prospektering efter eller utvinning av fossila bränslen i Sverige. För att Sverige ska ha en konsekvent linje i klimatfrågan bör det enligt min och Vänsterpartiets uppfattning därför införas ett förbud mot utvinning av fossil energi i Sverige. Detta överensstämmer med det som föreslås i motion 2015/16:187 (V) och jag tillstyrker därför den motionen i den aktuella delen.

Med det föreslagna förbudet sätter Sverige kampen mot klimatförändringarna före kortsiktiga ekonomiska nationella intressen. Därutöver motiveras ett förbud av att själva utvinningen av fossila bränslen har stora negativa miljöeffekter. I avvaktan på att ett nationellt utvinningsförbud kan komma på plats kan en kommunal vetorätt mot sådan utvinning vara ett alternativ. Den ovan nämnda motionen tillstyrks därmed även i denna del. Om riksdagen väljer att ställa sig bakom dessa förslag blir det överflödigt med ett tillkännagivande om ett förbud mot gas- och oljeutvinning ur skiffer i linje med vad som efterfrågas i motion 2015/16:3004 (C). Den motionen kan därför avslås av riksdagen.

10. Gruvdrift och samhällsutmaningar, punkt 6 (V)

av Birger Lahti (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 6 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2015/16:377 av Håkan Svenneling m.fl. (V) yrkande 21 och avslår motion

2015/16:1926 av Krister Hammarbergh (M) yrkandena 1 och 2.

Ställningstagande

Gruvindustrin är en strategiskt viktig näring för Sverige. Den globala efterfrågan på mineraler och metaller innebär att den svenska gruvnäringen har en betydelsefull roll att spela för den svenska ekonomin och som grund för utvecklingen i vissa delar av landet där utbudet av arbetstillfällen annars kan vara begränsat.

För gruvnäringens del är det också viktigt att den framtida kompetensförsörjningen säkerställs. Det handlar då inte bara om att försörja själva gruvnäringen med personal utan även om att de lokala samhällena ska kunna utvecklas. Jämställdhet mellan män och kvinnor är viktigt i alla delar av samhället. Såväl företag som regioner måste kunna attrahera både män och kvinnor för att förbli livskraftiga. Liksom Vänsterpartiet vill jag se ett integrerat jämställdhetsarbete i allt utvecklingsarbete kring gruv- och mineralindustrin. Jag instämmer således i vad som sägs i motion 2015/16:377 (V) om att berörda länsstyrelser därför bör ges ett förstärkt uppdrag att verka för en allsidig utveckling av samhällena så att de attraherar både kvinnor och män. Med det anförda tillstyrks den nyssnämnda motionen i den aktuella delen. Motion 2015/16:1926 (M) avstyrks.

Särskilda yttranden

Avgifter och ersättningar, punkt 3 (KD)

Penilla Gunther (KD) anför:

Jag har valt att inte tillstyrka förslaget i motion 2015/16:866 (KD) om mineralersättningen och dess koppling till frågor om finansiering av mark- och vattensaneringsåtgärder efter gruvbrytning. Motivet till detta är att Riksrevisionen i en granskning har kommit fram till att systemet med ekonomiska säkerheter för gruvverksamhet inte i tillräcklig utsträckning minimerar riskerna för att staten och därmed skattebetalarna ska behöva bekosta nödvändig efterbehandling av nedlagda gruvor. Riksrevisionen rekommenderar regeringen bl.a. att utreda en långsiktig branschfinansiering av efterbehandling, kontroll och tillsyn av nedlagda gruvor när ställda ekonomiska säkerheter inte räcker till.

Regeringen kommer att redovisa sin syn på Riksrevisionens granskning i en skrivelse till riksdagen senare i vår och dessa frågor kommer då således återigen bli föremål för behandling. Beroende på vad regeringen anför i skrivelsen kan det finnas anledning för mig att på nytt väcka det förslag som finns i den ovan omnämnda motionen.

BILAGA

Förteckning över behandlade förslag

Motioner från allmänna motionstiden 2015/16

2015/16:153 av Edward Riedl (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheten att låta vinsterna av uranbrytning till stor del komma staten till godo i form av en statlig uranfond och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:187 av Jonas Sjöstedt m.fl. (V):

14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ett nationellt förbud mot utvinning av fossil energi bör införas och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att kommunal vetorätt mot utvinning av fossil energi bör införas och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:377 av Håkan Svenneling m.fl. (V):

17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Bergsstaten inte ska kunna bevilja undersökningstillstånd i områden som är klassade som naturreservat, Natura 2000-områden eller världsarvsområden och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda hur ett lagstiftat förbud mot uranbrytning kan införas och tillkännager detta för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en utredning som ser över regelverket rörande gruvnäringen, inklusive frågan om nivån på mineralersättningen, i syfte att skapa en långsiktigt hållbar näring som främjar landsbygdsutvecklingen, och riksdagen tillkännager detta för regeringen.
20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en utredning om gruvnäringen särskilt ska beakta hur en reformerad mineralersättning på ett bättre sätt ska kunna komma de berörda bygderna till del och tillkännager detta för regeringen.
21. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att berörda länsstyrelser bör ges ett förstärkt uppdrag att verka för en allsidig utveckling av gruvsamhällena så att de attraherar både kvinnor och män och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:866 av Penilla Gunther (KD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det behövs en översyn av mineralersättningen så att också kostnader för framtida saneringsåtgärder räknas in och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:1027 av Matilda Ernkrans (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör säga nej till uranbrytning och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:1189 av Lars Hjälmered m.fl. (M, C, FP, KD):

6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att fortsätta det viktiga arbetet med den nationella mineralstrategin och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:1331 av Margareta Cederfelt och Finn Bengtsson (båda M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om stärkt äganderätt i minerallagen och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:1765 av Mats Green (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om införande av s.k. Royalties for Regions vid gruvverksamhet och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:1926 av Krister Hammarbergh (M):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att enskilda fastighetsägare som lider förmögenhetsskada på grund av närliggande gruvdrift ska omfattas av minerallagens regler för inlösen av fastighet och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör initiera en förändring av minerallagen så att bostäder som blir inlösta på grund av gruvdrift ska kunna kompenseras med ett nyproduktionsvärde i det fall marknadsvärdet skulle vara lägre och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:2167 av Emilia Töyrä m.fl. (S):

5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om kortare handläggningstider och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:2369 av Anders W Jonsson m.fl. (C):

20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa ett nationellt förbud mot uranbrytning och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:2455 av Lars Hjalmered m.fl. (M):

10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att fortsätta det viktiga arbetet med den nationella mineralstrategin och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över markägarens rättigheter som fordringsägare när det gäller dennes del av mineralersättningen vid en konkurs och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:2477 av Stina Bergström (MP):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förbjuda uranbrytning eller på annat sätt säkerställa att uranbrytning inte kan ske i Sverige och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:2807 av Jabar Amin (MP):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en avsevärd höjning av mineralavgiften och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:2850 av Josef Fransson m.fl. (SD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att reformera mineralersättningen och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att reformera minerallagen för att garantera bolagens ansvar för sanering och återställning av mark i samband med gruvverksamhet och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:2962 av Jan R Andersson (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över eventuella miljökonsekvenser av uranbrytning i Sverige och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:3003 av Anders Åkesson och Göran Lindell (båda C):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att göra en översyn över hur de lokala och regionala demokratiska nivåerna samt berörda markägare långt tidigare än i dag görs reellt delaktiga och ges ett inflytande över kommande mineralprospekteringar, och riksdagen tillkännager detta för regeringen.

2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en samhällsekonomisk analys liksom en konkurrensanalys med andra länder bör göras för att ge ett bättre underlag för bedömningar om gruvbrytningens ekonomiska förutsättningar och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:3004 av Anders Åkesson och Per-Ingvar Johnsson (båda C):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att med hänvisning till försiktighetsprincipen bör Sverige införa ett förbud mot gas- och oljeutvinning ur skiffer och tillkännager detta för regeringen.